PETRI IOANNIS
PERPINIANI

SACERDOTIS SOCIETATIS IESV

ORATIONES.

QVINQVE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE

Vincentius Luchinus Excudebat.

M. D. LXV.

PRIMA de Rhetorica diſcenda, quam habuit in Gymnaſio Societatis Ieſu, cum Scholæ Rhetoricæ præpoſitus, ad explicandos M. Tullij de oratore libros aggrederetur, prid. Non. Nou. M. D. LXI.

SECVNDA ad Carolum Borromæum Cardinalem ampliſſimum, & Franciſcum Vargam Regis Philippi Legatum: quam dixit in ſchola Rhetoricæ, cum ſecundum de oratore lib. explanaret, illi verò Gymnaſium Societatis Ieſu beneuolentiæ, & humanitatis ergô viſerēt, Menſe Sep. M. D. LXII.

TERTIA de Deo Trino, & vno, Opt. Max. & Eccleſiæ conſenſione, habita S. Trinitatis ferijs in Summorum Pontificum Sacello, præſente PIO IIII. Pont. Max. M. D. LXIII.

QVARTA ad PIVM. IIII. Pont. Max. dicta in atrio Gymnaſij Societatis Ieſu, cum id ille beneficij, gratiæq; cauſsa humaniſſime inuiſeret, prid. Cal. Aug. M. D. LXIV.

QVINTA ad Romanam iuuentutem de auita dicendi laude recuperanda, quam habuit in Gymnaſio Societatis Ieſu, cum Ariſtotelis artem Rhetoricam interpretandam ſuſcepiſset. IIX. Id. Nou. M. D. LXIV.

DE ARTE RHETORICA
diſcenda. Oratio. I.

Spectatum ſatis & donatum iam rude quæris
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas.

LICET enim mihi patres religioſiſſimi verſibus iiſdem affari auditores meos, quibus affatur Mæcenatẽ ſuum ille bonus poeta, non eadẽ religione, neq; iiſdem præceptis imbutus, quibus nos ſumus, ſed eruditus tamen, et vrbanus, & leporis cuiusdam non ingrati plenus. Tametſi & ſentio, & fateor, neq; in me eſſe quidq̃ hominum cognitione dignum, neq; rudẽ vnquã ignauum gladiatorẽ meruiſſe. Verum, et hoc, quicquid eſt, vel ingenij, vel doctrinæ, quod video quã ſit exiguum, tot annorum curriculo ſatis, ſuperq; cognoſci potuit; & ludo noſtro præfecti, homines mites, & humani, me, quamuis non merentem, optato otij, & tranquillitatis præmio donandum eſſe cenſuerunt: nec forte iniuria. Nam ſi veteri gladiatori, fixis armis ad valuas Herculis, in agrum ſecedere licebat, ne populi miſericordiam, quam ſæpe iam eſſet in arena conſecutus, denuo efflagitare cogeretur, mihi certe tanto meliorem artem factitanti, qui tot annos fuiſſem in hoc oratorio certamine verſatus, toties depugnaſſem, toties populi non modo veniam, ſed etiam beneuolentiam obtinuiſſem, idem tranquillioris vitæ receſſus concedendus fuit, vbi pauliſper animus ex illo

populari ſtrepitu recrearetur. At nunc ſiue ſtudijs ueſtris, ſiue eorum imperio, quibus parere debeo, ſiue vtroq; ad antiquum ludum reuocatus, ecce rurſus in arenam deſcendere, arma iã pene rubigine confecta capere, multitudinis gratiam aucupari cogor, ſi cogi dicendus eſt is, qui libenter vel roganti morem gerit, vel obtemperat imperanti. Vtinam adoleſcentes optimi, vtinam eadem eſſet, quæ quondam erat, vis corporis ad elaborandum, vt eadem mens eſt, eadem voluntas, idem ſtudiũ, quod ſemper fuit, ad parendũ: minus mihi fortaſſe tam longo vti principio neceſſe fuiſſet. ſed NON EADEM EST AETAS, *non idem robur, non eadem valetudo; quæ debilitata, & fracta animum quoq; ipſum imbecilliorem reddunt. Quare non poſſum equidem non commoueri, cũ illi præſertim hodierno die ſuccedã, cui, ne ſi omnia quidem eſſent integra, me parem eſſe poſſe conſiderẽ. Quò mihi magis omnes orandi, & obteſtandi eſtis, vt hanc mediocritatem noſtram, vel potius tenuitatem, & inopiam ſtudio, alacritate, beneuolentiaq; veſtra adiuuetis: quas ego res ſi mihi non deeſſe ſenſero, ſpero me diligentia compenſaturum ingenij tarditatem. Quòd ſi peregrina litterarum appellatio: & inſolens, atq; aliena veſtris auribus grauium, acutarumq; vocum obſeruatio alicuius animum offendet, eum ego oro, atq; obſecro, ne prius aut rideat, aut reprehendat, quàm, cur ita quidq; dicatur, acceperit. Nihil enim erit, quod non aut multò rectius, aut nihilo*

certe

certe deprauatũ magis eſſe demonſtrem, quàm quod homines politi, & humani vulgo vſurpant. Nunc antequã de Ciceronis libris, quos explanandos ſuſcepi, ea dico, quæ mihi vobis audientibus ex hoc loco dicẽda eſſe arbitror, exponã breui quid de tota facultate dicendi, quam omnes quærimus: de artificio rhetorico, quod profitemur; deq; eius artificij tradendi, ac diſcendi ratione ſentiam; vt & omnium ſtudia vehementius inflammẽtur, &, via cognita, facile poſſitis quò intenditis, ac ſine errore peruenire. Peto à vobis adoleſcentes optimi, vt attentè, & amicè accipiatis quæ dicam, neq; humanitatis veſtræ fontes, qui omnibus ante me bonarum artium ſtudioſis maximè ſemper patuerunt, mihi vni clauſos eſse patiamini. Facultas eſt enim eiuſmodi, quæ maximè debet animos omniũ ad diſcendũ impellere, ſine qua neq; hominum commune nomen cum dignitate obtineri poteſt; neq; conſiliũ ſapiens ad populi ſalutem in mediũ proferri, neq; religio a furioſo hominum nefariorum impetu humanis opibus defendi, pro qua maiores noſtri ijsdem, quibus hoſtes, eloquentiæ ſepti præſidijs, fortiſſime propugnauerunt. Et quoniam omnibus nobis enitendum eſt, vt dignitatem hominibus præter ceteras animantes diuino munere conceſsam ornauiſse potius, & amplificaſse, quàm vel abieciſse, vel diminuiſſe videamur, adhibenda eſt vobis illa vis, & omni ſtudio ac diligentia comparanda, quæ maximũ, & pulcherrimum dei munus tuetur, & exornat: quo

neglecto

neglecto non ſane video, quid inter mutas belluas & homines interſit. Etenim duo ſunt in nobis munera diuina, vtilitate magna, nobilitate prima, ipſo genere præclara, ratio, & quaſi nuntius quidam rationis, & interpres ſermo. Illa res abditas inueſtigat, inueſtigatas comprehendit, comprehenſas digerit, & cõponit; diſſipata colligit, collecta diuidit, præterita recordatur, cernit inſtantia, futura coniectat, & extrema conferens primis, omnium rerum curſum, & euentorum conſequentiam notat. ſed hæc omnia veluti quibusdam obruta tenebris latent incluſa penitus in pectoribus, & animis noſtris: quæ vbi lumen orationis acceſſit, tum demum ab omnibus patefacta, & illuſtrata cernuntur. Hæc duo ſunt, quæ nos homines reddunt: hæc beſtias longe nobis faciunt inferiores: quæ tanta inter ſe naturæ cognatione iunguntur, vt animantia rationis expertia ſignificare volentes, muta dicamus. Rationem autem, ne fallatur, atq; erret, diſſerendi vis, quam logicã vocamus, informat: at orationem, quò ſit aptior ad perſuadendum, benedicendi facultas, quam eloquentiam dicimus, verbis, ſententijsq; locupletat. Quòd ſi vix eos homines eſſe ducimus, qui non ſtudio, & labore rationem meliorẽ effecerunt, quis nõn ab hominum ſocietate remouendos illos arbitretur, qui ſermonem non excoluerunt, ſine cuius luce illa vis ingenij mirabilis eniteſcere non poteſt? quis non eos muta quædam hominum ſimulacra potius, quà homines, appellet?

quæ ſi vobis adoleſcentes optimi turpia, contumelioſa, indignaq; videntur, vt meritò debent videri, ſtatuite quem vobis animum pro communi hominum dignitate ſuſcipiendum putetis. Quàm multi vulgo ſummopere contendunt, vt excitent celeritatem pedum? quàm multi omne ſuum ſtudium, & operam conferunt ad augendum, & confirmandum corporis robur? quam multi (quorum ego conditionem miſerrimam duco) toti ſunt in pulchritudine formæ conſeruanda, & adornanda occupati? atqui hæc, & alia generis eiusdẽ, aut longè meliora ſunt in beſtijs, quàm in nobis, aut certe nobis communia cum illis. Nos verò quod omnino noſtrum eſt, quod hominum propriũ, nobis à Deo Opt. Max. conceſſum ad vitæ ſocietatem, ad communionem iuris, atq; morum, ad mutuam vel voluptatem, vel ſalutem, negligemus? non exornabimus? non expoliemus? in obſcuro iacere, atq; obſoleſcere patiemur? Videte ne vt illi mundi creatori, & parenti Deo glorioſum fuit, tantum nobis, & tam optabile bonum impertiri, ſic vobis turpiſſimum ſit, acceptum ab illo munus induſtria tueri, & ornare non poſſe. Quid? quòd ſuperbiſſimo faſtidio mortaliũ rectè, & ſapienter cogitata, niſi lectiſſimis verbis, grauiſſimisq; ſententijs ad aures perueniant, neq; fidem faciunt, neq; in hominum mentes influunt, neq; animos quidquam mouent, neq; memoriam gratam habent, neq; diuturnam? at quæ iucundè audiuntur, etiamſi non ſalutariter dicantur, ea ſic arripiuntur,

vt

vt prope ad æternitatem inhæreant in pectore infixa. Quòd ſi idem & ſapienter, & ſuauiter diceretur, quã aſſenſionẽ hominũ cõmoueret? quæ ſtudia excitaret? quantam efficeret admirationem? quàm lætis acclamationibus omnium acciperetur? Aut nulla profectò ſalus reliqua eſt afflictæ, ac propè deſperatæ reipublicæ Chriſtianæ, aut hæc vna reliqua eſt (excipio ſemper auxilia cæleſtia, quæ firmiſſima, & certiſſima ſunt, de humanis tantum opibus loquor) aut igitur nullum iam in hominum induſtria ſubſidiũ eſt, aut hoc ſolum reſtat è multis, vt ijdem & ſapienter, & copiosè, atq; illuminatè dicant. Sunt enim pleraq; religionis noſtræ decreta in ſpeciem inculta, & horrida, contra deprauatas multitudinis opiniones, à publico vſu abhorrentia, huic corruptiſſimæ naturæ, profligatiſſimisq; moribus omnium gentium maximè aduerſa: quæ niſi ſplendeſcant oratione, & tanquam excolantur, & a populari ſententia diſcrepantia populariter dicantur, poſſunt illa quidem diuina vi, quæ non eſt indigens humanarum artium, multitudini perſuaderi, ſed dicendo tamen in vulgus probari non poſſunt. Itaq; videre eſt eos, qui nullum ſequũtur florẽ orationis, & ſtoicorum more minutis quibusdam interrogatiunculis quaſi punctis, id, quod propoſuerunt, efficiunt, vbi loci illi inciderunt, de abiudicandis facultatibus; de propinquis, & amicis relinquendis: de oppetenda morte; de contemnendis honoribus, de voluptate fugienda; de amplectenda humilitate;

de condonandis iniurijs, ita hærere, vt neſcias, maiore ne odio digni ſint, qđ ſua ſponte faciāt, quod beneface re non poſſint; an miſericordia, qđ infantiæ ſuæ miſeri quamplurimos teſtes, non domeſtico ſuorum, ſed publico totius multitudinis præconio colligere conentur. Vitioſa planè res eſt, & hominū generi valde pernicioſa, non tā quid dicatur, quàm quomodo dicatur attendere. Sed quid cū populo agas? iā eò ventū eſt, vt nemo ſit ſola ſapientia contentus, oēs eloquentiam requirant. Quando nō poſſumus ceteros quales volumus habere, ne ſit inanis omnis conatus noſter, atq; labor, demus operam, vt ſimus nos tales, quales illi volunt: volunt autem vitæ, morumq; magiſtrum eſſe non modo ſapientem, & probum, ſed etiam copioſum, & ornatum. Præclare, vt mihi quidem videtur. D. Auguſtinus, nihil eſſe melius ſalubri ſuauitate, vel ſuaui ſalubritate, quodam loco teſtatus eſt, & è quattuor libris, quibus doctorem Chriſtianum omni laude cumulatum inſtituit, vnum in eo conſumpſit, vt rhetorico prope more, quemadmodū inuenta ſint in lucem proferenda, demonſtraret. Intelligebat ille vir eximia, reconditaq; doctrina, & in hac ipſa dicendi facultate multum exercitatus, quantum ea res momenti afferat ad hominum mentes vel à turpitudine reuocandas, vel ad honeſtatem impellendas. Non dicam in præſentia quantum eloquentia ſemper in omnibus liberis ciuitatibus dominata ſit: prætermittam quanto in pretio fuerit apud omnes nationes; non enumerabo hono-

res,

res, & imperia hominibus eloquentibus nulla maiorũ commendatione mandata; ſilebo quantas pecunias nonnulli ſint veterum oratorum conſecuti; ne verbũ quidẽ vnũ de voluptate dicendi faciam. Hæc omnia facilè patiar taceri apud tales viros, propterea quòd vel ambitioſorum, vel auarorum, vel deliciosorum hominũ ſunt magis, quã eorum, qui ſalutem reipublicæ Chriſtianæ omnibus & voluptatibus, & vtilitatibus ſuis, & honoribus anteponant. Hoc vnum de tota facultate dicendi extremo loco dicam, quod & me ſemper ad ſtudium incitauit, & apud vos homines amantiſſimos publicæ ſalutis plurimum valere debet, & in animis omniũ, qui rem Chriſtianam ſaluam volunt, fixum eſſe par eſt ad memoriam ſempiternam: ſi ad tuendũ hominum nomen, atq; ad animos multitudinis rectè de religione ſentientis pertractandos nullus eſſet vſus eloquentiæ, qui certè maximus eſt: ſi nihil fructus haberet hæc exercitatio, neq; ad honores adipiſcendos, neq; ad augendas facultates, quæ non magnopere debemus optare; ſi nulla eſſet delectatio dicẽdi, quæ tanta eſt, quantã vix credere poſſint qui non ſenſerunt; tamen quia magnã vim habet ad veritatẽ oppugnandã, & aduerſus religionem adminiſtra ſæpe, ac ſatelles ab improbis adhibita eſt, & adhibetur, ſummum ſtudiũ, omnẽ curam, operã, induſtriã in hac facultate comparanda figi oporteret. Video mirari vos adoleſcentes optimi, eam a me cauſſam afferri eloquentiæ cõplectendæ, quæ ad deterrendos homines ab hoc ſtu-

dio vel ſola plurimũ poſſit. Quid enim eſt maiore animi ꝓpulſione fugiendũ, q̃ quod veritatis, & religionis oppugnatoribus quaſi quædã arma ſuppeditat? Accipite obſecro, accipite alacri, ac prompto ore, ac vultu quæ dicam, & ea penitus mentibus veſtris, animisq; mandate. ipſi profecto fatebimini, illud ipſum nobis optandum eſſe maximè, quod vehementiſſimè nobis obſiſtat. Habet.n. eloquentia vim talem, vt eadem de re duas contrarias orationes explicare poſſit: ex quo δυνάμεως ideſt facultatis nomen accepit, non vt quidã philoſophi ambitioſi tradiderunt, quod homines collocet ἐν δυνάμει, καὶ ἐξοχῇ, hoc eſt in poteſtate, et excellente dignitate. Eadẽ vera refellit, & confirmat: falſa & probabilia reddit, & arguit; turpia vituperat, & laudat; honeſta cõmendat, & accuſat. Itaq; vt ceteræ artes, ac ſcientiæ, omniaq; vel externa, vel naturæ bona, ſic ẽt vis eloquendi perinde eſt, vt ait Comicus poeta, vt illius animus, qui eã poſſidet: qui vti ſcit, ei bona; illi, qui non vtitur rectè, mala. Nã quod nonnulli nobiliſſimi rhetores eloquentiã virtutem eſſe contendunt, neq; poſſe niſi in bono viro reperiri, optãdũ quidẽ illud eſt, ſed parũ verũ. Si enim virtutẽ eã vocant, quæ more perfecta, omnino bonos eos efficit, in quibus eſt, quid abſurdius dici põt, quam eloquentiã hoc virtutis genere contineri? ſin aũt abutuntur virtutis nomine, & abſolutionẽ, perfectionemq; tantũ cuiusq; rei ſignificant, eſt quidem eloquentia virtus in

ratione poſita, vt oẽs artes, ac ſcientiæ, ſed cum hoc genus virtutis non ſimpliciter bonos homines reddat, verum cũ adiunctione, vt bonos rhetores, bonos dialecticos, bonos philoſophos, nihil id obſtat, quò minus & eloquentiã improbi habeant, & eius viribus ad optimas quaſq; res labefactandas, & euertandas abutãtur. Vellẽ feciſſẽt ille omnia contuens, & regẽs Deus, vt aliquantò minor exiſteret hmõi, hominum multitudo; longè certè melius nobiſcum ageretur. Ceterum q̃ multi apud maiores noſtros incredibili audacia, et furore perciti, impias in Chriſtum haſtas non ſolũ Dialecticæ neruis, ſed amentis ẽt eloquentiæ contorſerunt? quàm multi noſtra memoria perditi, ac ſcelerati homines orationis copia tantũ incendiũ excitauerunt, quantum, niſi Deus nos reſpexerit, vix multis annis bonorũ virtus, & induſtria poſſit reſtinguere? ẽt nunc improbitate quorundã eloquentiũ, & nefario conatu omnia diuina, & humana iura perturbantur, violantur, reſcinduntur. Quid igitur eſt, quod in tantis malis ad retundendam, & frangendã eorum corroboratam iã vetuſtate audaciã facere debeamus veritatis, & religionis amatores? hoc vnum opinor: arma impijs, & perfidioſis extorqueamus è manibus, vt eiſdem ipſi petãtur telis, quibus nos oppugnãt: & quoniã in vtramq; partem valet copia dicendi, vt eam hæretici transferunt ad Eccleſiam opprimendam, ſic nos ad eandem fortiter defendendam cõuertamus. Illi callidè, ac verſutè ſeſe inſinuant in gratiam adientium, & aditũ ſibi

faciunt

faciunt, vel ad turpiſſimam cauſſam; nos prudenter hominũ nobis beneuolentiam adiungamus, & ad tuendã religionẽ, ac reprehẽdẽdos ipſorũ errores cõmuniamus viã. illi rẽ artificioſè narrant ad fallendum; nos idẽ artificiũ narrãdi ad homines falſa opinione liberãdos adhibeamus. illi argutè & veteratorie noſtra refellunt, ſua confirmant; nos limata, & pulita diſputandi ſubtilitate, & orationis acumine certiſſima patrũ decreta cõprobemus, illorum quaſi delirantiũ ſomnia coarguamus. illi variè mentes auditorum verſant, & flectunt ſimulata verborũ, & ſententiarũ grauitate; nos veris, integrisq; ſententiis in omni amplificandi genere exardeſcentes, grandi, forti, & incitata oratione eorundẽ animos impellamus ad quẽcunq; cauſſa poſtulabit motum. illi peſtiferum venenum tanta dicendi ſuauitate cõdiunt, vt mortiferum poculum haurire libeat audienti; nos remedia ſalutaria dulciſſimo quodam genere ſermonis temperata præbeamus, vt quantò magis verborum, & ſentẽtiarum dulcedine delectetur auditor, tantò ardentiore ſalutiferæ potionis cupiditate rapiatur. Sic tandem, bene iuuante Deo, piosq; conatus cæleſti fauore proſequẽte, fiet, vt armata veritas nullo negotio armatam vincat, & iugulet falſitatẽ, cuius modò bacchantis impetũ inermis, & nuda ægre ſuſtinet. Quanquam fieri non pōt, vt omninò veritas erroribus obruatur, q̃ diuina ope ſine dubio pulchrior aliquando, & clarior elucebit. Verùm vos eius alumni videte quid pro communis parẽtis incolumitate

vobis

vobis faciẽdum exiſtimetis. Maiores noſtri, ſingulari religione, & doctrina viri eloquentiæ copijs inſtructi nullam pro veritate dimicationẽ recuſabant: ſemp in campo, ſemper in acie, ſemp in ſole, ac puluere verſabantur: nos illorũ poſteri, ne tantũ ſit adeundũ vel periculi, vel laboris, abiectis armis, in vmbra, atq; in otio tempus omne conſumemus? illi quo paratiores eſſent ad certamẽ, relicta patria, propinquis, amicis, orationis locupletãdæ, et excolẽdæ gratia, longinquas terras peragrarunt; nos vltrò ſe offerentẽ dicendi facultatẽ domo prohibebimus? à nobis abſterrebimus, et excludemus? illi res multas, atq; diuinas, magno labore quæſitas, & inuentas, q̃ elegantiſſima potuerũt oratione nobis tradiderunt: nos ignauia quadam, & ſocordia langueſcẽtes, quæ ab illis accepimus, deteriora tractando faciemus? illi partim philoſophorũ cæcũ impetum, partim hæreticorum inſanam rabiẽ copioſe loquẽtis ſapiẽtiæ telis à ſacris repulerunt; nos manibus uacuis, & inermes, hoſtes religionis, euerſores ſacrorũ. prædones diuini iuris, & humani omnia cõuellere, diſſipare, extinguere ſinemus? magnopere verendum eſt, ne vt illi & ingentem ab hominibus laudẽ, & immortale a Deo præmiũ pro ſuo labore ſunt, ac diligentia cõſecuti, ſic nos, ꝓ noſtra deſidia, & ignominia notemur à poſteris, & ſempiternis à Deo pœnis viui, mortuiq; mactemur. Quare incumbite animis, omniq; voluntate adoleſcentes optimi ad eam facultatẽ, qua propria hominũ dignitas, totius populi ſalus, veræ religionis

defenſio continetur. Dixi de ipſa eloquentia, quæ viſa ſunt, nunc de artificio eloquentiæ paucis abſoluam, ſi me dicentē ſtudiū veſtrum ad extremam orationē proſequetur. Nam quoniā non ex artificio nata eſt eloquētia, ſed, vt oēs confitentur, artificiū ipſa pperit: magniq; auctores inter naturā, imitationē, & exercitationē, quibus videtur bene dicendi uis ſatis poße perfici, vix vllum præceptis reliquerunt, & doctrinæ locum, poßet aliquis quantumuis eloquentiæ ſtudioſus, contētentus illis tribus, artē deſpicere, quam ad orationis copiā vel inutilē prorſus, vel minus neceßariam eſſe arbitraretur. Mihi verò multa de arte legēti, multa cogitanti longè aliter videri ſolet. Sic enim ſtatuo, quāuis plus adiumenti ſit ad dicendū in illis tribus, vel ſingulis, vel vniuerſis ſine arte, q̄ ſine illis in præceptis omnibus, tamen perfectā eloquentiam, & omnibus numeris abſolutam nō poſſe exiſtere ſine ratione quadā, & conformatione doctrinæ. Ars enim aut omnino tollit, aut corrigit vitia naturæ: quod verò eſt in ea boni, id auget, ac melius reddit: eadem in exercitatione, & imitatione quid ſequendum ſit, quid fugiendū, docet: vt nemo ne illa quidē eloquentiæ præſidia ſine præceptionibus artis poſſit habere perfecta. Quamq̄ de imitatione verius dixißem, nullam omnino poße eſſe ſine doctrina. Statum enim, aut motum, aut amictū imitari alicuius, hoc non magnū eſt: illud præclarū, imitando magnorū oratorum neruos, varietatē, copiam, filū denique; ipſum orationis expreſſiße. Hæc autē quis unq̄

aſſequatur,

aſſequatur, niſi qui eorum & conſilia inueſtiget, & initia obſeruet, & progreſſiones notet, & exitus intueatur? atqui hæc obſeruatio uel artificij tota eſt, vel à natura pfecta, gignit artẽ. Quantũ igitur ad eloquentiam adiumenti affert natura, quantum imitatio, quantũ exercitatio, tantũ artificio debemus, ſine quo illa aut omnino nulla ſunt, aut perpolita eſſe non poſſunt: atq; hoc etiã fortaſſe plus arti debemus, quòd illa inchoant, hæc eloquentiam perfectè abſoluit. Nam cauſsæ cur quidq; fiat, aut non fiat: cur hoc vitandũ, illud perſequendũ: cur aliud laudabile ſit, aliud vitioſum, cui præter artificẽ notæ ſunt? aut vbi, niſi arte, explicantur? qui verò non tenent cauſſas rerum, eos multa facere neceſſe eſt non decorè, multa ſtultè, multa prope dicam flagitiosè. Vt enim illi medici, qui ſe empiricos eſſe profitẽtur, nõ cognitis morborũ cauſſis, medicamentorumq; natura, non poſſunt aptè ad cuiusq; morbi vim variè cõmutare medendi rationẽ, & ea ſæpe faciunt, quæ ad necandum potius, quàm ad ſanandũ valere videantur, ſic qui non adhibent artem ducem, & magiſtram ad agendum, neq; poſsunt pro cauſſæ natura omnibus modis torquere, ac flectere dictionẽ ſuã, & multa ſæpe cõmittunt vel vitioſiſſima in dicendo. Mihi quidẽ ſtomachũ nonnulli aliquando mouent, dũ vel extenuãt quod amplificandũ erat, vel quod erat diminuendũ augent, vel quæ ſunt contraria maximè illuſtrant, uel ab aliqua ſimilitudine ſemper exodiuntur orationem; cum illa fugienda ſit in primo

aditu, præterquam in certis quibusdã cauſſis: qui non mediocrẽ fuiſſent dicendi gloriã adepti, ſi vel hoc vnũ vitiũ cognitũ vitare voluiſſent. Magna prorſus eſt hæc vtilitas adoleſcentes optimi, magnus fructus artis, & doctrinæ: ſed ille maior, quòd facit, vt ab eo, quodcunq; nobis propoſuerimus, minus aberremus. Etenim qui ſolis naturæ adiumentis propter conſuetudinẽ bene quid dicunt, quoniã id temere, fortuitoq; faciunt, nõ quoties volunt, idẽ efficere poſſunt: at uerò qui uiã certã, rationemq; ſequuntur, niſi qiud obſtet extrinſecus, & quòd volũt efficiunt, & quotieſcumq; volũt. Quid enim exiſtimatis eſſe cauſſæ, cur nonnulli oratores id facilè ſemper aſſequantur, quocunq; ſe mente, ac voluntate coniecerunt? alij verò ſæpe auditorum animos conati concitare vehementius, in medio curſu repente concidant? ſæpe argumentationẽ artificiosè cõcludere volentes, inchoatam illã, imperfectamq; relinquant? ſæpe mirabilius aggreſſi locũ aliquẽ ornare, cõſilio, ac rõne ſubitò deficiantur? ſæpe ꝓ amore odiũ, pro admiratione riſum cõmoueant, inuidiã pro miſericordia? nimirũ illi boni artifices oẽs dicendi vias, & aditus pernouerunt: hi tametſi bene aliquando forte dicunt, tamen artis ignari, ſemper id paratum habere non poſſunt, vt empirici non perpetuò appoſitè curãt ad ſanandũ, quia dũ medicinã ſpernunt, certi nihil habent, quod ſequantur. Quapropter nemo rhetoricũ artificium contemnat, nemo reprehendat, nemo ſe eloquentiam habere velle dicat, oratoria præcepta nolle cogno-

ſcere

ſcere, cũ ſine his nullius oratio poſſit eẽ perfecta, nemo queat in locum principum oratorũ peruenire. Reſtat id quod in noſtra partitione fuit extremũ, vt de arte tradenda, & diſcenda pauca dicamus. Tradendi ratione omnia præceptoris officia, auditoris verò munera diſcendi modo continentur; quæ non conabor vniuerſa cõplecti oratione, quod eſſet infinitũ, ſed ea tantũ, quæ magis neceſſaria vidētur, breuiter cõmonebo. Primũ igitur vt in ceteris artibus, ſic ẽt in rhetorica docenda ſpectandus eſt ordo. Ac de ordine quidẽ tradendarũ artiũ multa ex Platonicorũ ſententia, multa ex antiqua Stoicorũ diſciplina, multa ex Peripateticorum decretis hoc loco dici poſſent; verùm vt rem longè, latèq; patentẽ modicis definiã, anguſtiſq; regionibus, dico, poſt Grammaticã, & Dialecticã tũ tertio loco rhetoricã tradi oportere. Primus .n. eſt naturalis vſus ſermonis, quẽ grãmatica inſtruit. eum proximè ſequitur vſus rationis, quẽ Dialectica confirmat; poſtremus eſt naturalis vſus eloquentiæ, qui præceptis rhetoricis perpolitur. Siquidem pueri primum loqui incipiunt: deinde progrediente ætate rationẽ adhibẽt iudicẽ ad vnamquamq; rem examinandam, ſuoq; momento ponderandam: tũ ad extremũ quæ cogitarunt, verbis, ac ſententijs magnificentius aggrediuntur ornare. Illud omitto, Dialecticã omniũ artiũ comitem, et adminiſtram omnibus alijs antecedere debere, excepta vna arte ſermonis; prætereo illud quoq;, rhetoricam inuentionem, & ſingulorum argumentorũ diſpoſi

tionem,cum ſint magna ex parte propriæ Dialecticorum,eius artis ignaris recte tradi non poſſe:quæ ſi perſequi dicendo velim,facile oſtendam, prius diſſerendi præceptis informandã eſſe iuuentutẽ,quã oratorijs artibus inſtruatur. Ego verò vt de me ipſe confitear, nõ Dialectica ſolum,ſed,ẽt vniuerſa philoſophia pertracta ta,tum demũ ad ea cognoſcenda me contuli, quæ pertinẽt ad benedicendũ,non aſpernatus rhetorum vocẽ, licet aures iam eſſent ſapientiſſimorũ hominũ diſputa tionibus aſſuetæ. Quod ſi mihi vni qua ratione vellẽ oẽs artes auditoribus meis tradere liceret, non alium ordinem ſanè,quã quem expoſui, ſequerer in docendo. Sed quoniã aliud ab alio diſcendum eſt, & ad rhetoricas exercitationes cogimur oẽs accipere ſine delectu, qui iam aliquando loqui didicerũt,dabo operã,vt quæ à dialecticis petẽda ſunt,neq; omnino prætermittam, neq; tam copioſe explicem,quam illi ſolent.Ita fiet,vt &tantum intelligant auditores,quantũ ſit ſatis ad id, quod quæritur,& vnaquæq; diſputatio integra ſuum in locum, & tempus reſeruetur. Siqui tamen adſunt iam imbuti Dialecticis, qualem arbitror adeſſe nõ neminem,ij ſperent,multò ſe maiores uno anno proceſſus effecturos,q̃ antea multis effeciſſent.Illa porrò à magiſtro huius artis requiruntur: ne multa cuiuſq; generis vtilia, inutilia congerat in vnum locum, ſed delectũ habeat, vtilia retineat, illa repudiet, quæ nihil, aut parum profutura videantur: ne in alienis refutandis diutius commoretur; ne minutis, ac ſpinoſis diſputationibus

tionibus ingenia diſcipulorum attenuet; vt egregium aliquem oratorem proponat ad imitandum, & in eo quæ maximè excellant, ſedulò demonſtret; vt eos crebris exercitationibus ad omnem dicendi copiam, varietatem, grauitatemq; traducat: exercitationes autem ſint principio minores, quotidianoq; ſermoni proximæ; deinde quanta ad facultatem adoleſcentium, tanta ad exercitationum magnitudinem fiat acceſſio. Hæc omnia recipio me pro mea virili parte, ſi minus diligenter, at non negligenter tamen eſſe facturũ. Auditorum autem officia partim cum doctoris officiis cõiuncta ſunt, quæ quoniam ex illis ſine mea oratione ipſa per ſe intelliguntur, non attingam: partim propria ipſorum. Ea mihi videntur eſſe, primum vt magiſtrum diſſerentem diligenter audiant: deinde ſiquid non bene intellexerint, vt interrogent; tum vt omnia iam animo percepta, & cognita memoria comprehendant; poſtremo, vt in exercitationibus quotidianis omnia ſibi ſumma proponant, vt ea vel mediocria conſequantur; neq; magnopere laborent, quam multũ aut quàm cito dixerint, vel ſcripſerint, ſed quàm bene, hoc eſt, quàm variè, quàm numeroſè, quam abũdãter, quàm illuminatè & rebus, & verbis. Quamobrem cum & eloquentia ſit tàm neceſſaria, vt nequeat ſine dedecore contemni; & ad eam comparandam magnum quoddam præſidium ſit poſitum in doctrina; & magiſtrum habeatis (& ſi magiſter vobis nunquam defuit, qui vos hoc ipſum, quod ego moneo

neo, commoneret) ſed cum magiſtrum habeatis, & doctorem, ſi minus eruditum, at certè non indiligentem, qui ſe promittat nunquam officio, neq; ſuo, neq; veſtro defuturum; & quid illi, quid vobis agendum ſit non ignoretis, dubitabitis adoleſcentes optimi, hanc tantã, & tam præclaram artem, eloquentiſſimorum hominũ ingenijs olim inuentam, ſummorum poſtea philoſophorum diſputationibus amplificatã, noſtra memoria eruditiſſimorum hominum ſtudijs vehementer illuſtratã, ad extirpandam impietatem, ad ornandam religionẽ, ad Chriſtianam rempublicam dubijs formidoloſisq; temporibus tuendam, conſeruandamq. cõferre? ſi vobis in extremam Italiam, Galliam, Hiſpaniam, ſi in vltimas Indiæ oras eius diſcendæ cauſſa proficiſcendum eſſet, tantum itineris, laboris, moleſtiæ, periculi ſubire deberetis, ne tanto vel ornamento ad rempubl. Chriſtianam decorandam, vel ad defendendam præſidio caruiſſe videremini; nunc verò cum non in Italia modo, ſed etiam in vrbe, ac penè domi veſtræ diſcere poſſitis, & in omni genere orationis exerceri, quid expectatis? quid cunctamini? an ipſam & audiendi, & ſcribendi, & declamandi moleſtiam pertimeſcitis? plus ne igitur apud impios, plus apud ſceleratos homines nocendi voluntas, quam apud vos alios iuuandi ſtudium valebit? illi vt in errorem inducant quamplurimos, vigilant, ſudant, laborant, contendunt, non rei familiari parcunt, non corpori, nullam partem capiunt quietis, omnes rhetorum libros

peruo-

peruolutant, omnia veterum oratorum ſcripta perlegunt, & eorum quam ſimillimi eſſe conantur: vos vt errore liberetis multos mortales, vt veſtros ciues è tantis malis conſeruetis, ſi minus maiorem, at parē certe curam non ſuſcipietis? illi vt multitudinem agant furore, & amentia præcipitem, antiqua, & religioſa templa violent, ſacras imagines diſturbent, altaria demoliantur, ornatiſſimas cruces in publicis vijs maiorum pietate collocatas comminuant, ſanctiſſimas cæremonias ſacrorum ex hominum memoria deleant, & extinguant, nihil eſt, quod non aggrediantur, & efficiant; vos vt tantam, & tam profligatam audaciam à templis ab imaginibus Diuorum, ab altaribus, à ſacris repellere poſſitis, non omnes & corporis, & animi neruos contendetis? an quòd pulſa foro iam eloquentia eſt, id vos forte remoratur? atqui ſenatui præeſt, moderatur doctorum hominum conuentus, dominatur in concionibus populi, ſacra concilia continet, & regit ad conſtituendam religionem conuocata. An timetis ne ſit tenuis, & inops ad quæſtum faciendum? non eſt hominis quæſtu magis, quàm hominum caritate commoueri. Valeat igitur auditores optimi, valeat apud vos bonorum exemplum, valeat maiorum auctoritas, valeat communis hominum dignitas, valeat reſpublica, valeat religio, cui ſi in hiſce tantis, & tam cæcis errorum nubibus, & procellis ſapientis, & ornatæ orationis facem prætuleritis ad aliorum

ſalutem

ſalutem conſeruandam, immortalia vobis à Deo præmia operæ, laborisq; veſtri tum viuis, tum mortuis perſoluentur. Hæc habui adoleſcentes optimi, quæ hodierno die dicerem; cetera, quæ ad explanationem Ciceronis attinent, veſtra bona venia in proximam lucem differemus.

AD CAROLVM BORROMAEVM S. R. E. Cardinalem ampliſſimum Et Franciſcum Vargam Regis Philippi Legatum. Oratio. II.

CN. ille Pompeius. Cardinalis ampliſſime, & ſapientiſſime Legate, qui victor de tribus orbis terræ partibus tres inſignes triumphos reportauit, & ob magnitudinem rerum geſtarum Alexandro Macedoni, cui bellorum gloria Magni cognomen in perpetuum confirmarat, primum prærogatiua militari, deinde ſuffragio totius ciuitatis, & publica omnium gentium confeſſione fuit æquatus, cum ex Aſia decederet, victis potentiſſimis regibus, domitis

initis quamplurimis, & bellicoſiſſimis nationibus, tot vrbium copijs, tot populorum præda, tot regnorum ſpolijs ornatus, veniſſe Rhodum, & in illa vrbe clariſſima, cum gloria nauali, tum optimarum artium ſtudijs, & ſummis hominum ingenijs florente, dies aliquot fuiſſe dicitur commoratus. Videbitur hoc incredibile fortaſſe, quod dicam, ſed ita rem geſtam eē antiquiſſima litterarum monumenta teſtantur, neq; mihi pro cetera præſtantis Imperatoris facilitate, & humanitate magnopere videtur eſſe mirandum. Adijt omnia gymnaſia, & ſapientiū virorum quasdā velut humanitatis officinas: oēs liberalium artium doctores, de ſuis quemq; rebus, diſſerentes, & amicè, & diligenter audiuit: talentum vnicuiq; dari iuſſit, vt quorum diſputationes, præſentia ſua, & nomine iam ante decoraſſet, eorum tenuitatem, & inopiam ſuis copijs ſubleuaret, eſſetq; munus illud tamquam pignus quoddam ſuæ perpetuæ erga doctos homines voluntatis. Magna profectò res: magna laus; ſed illa maior, quòd cum Athenas perueniſſet, in vrbe principe Græciæ totius, parente humanitatis, vitæq; magiſtra eundem aduerſus doctrinam animum, & amorem ſuum declarauit: Illa verò longe maxima, quòd imperij maieſtati, & gloriæ rerum à ſe geſtarum armis ante poſuit ſapientiæ dignitatem. Nam cum de Africa, & Hiſpania prius triumphaſſet, quam per ætatem ei, vel in ſenatum legi, vel magiſtratum vllum capere liceret, ad tertiū triumphum de tertia terrarum parte decedens, & Po-

D *ſidoniū*

ſidonium philoſophum inuiſens, vetuit ille à lictoribus pulſari Muſarum fores, cuius armis, & victoria fuerat legionibus Romanis Aſia propè tota patefacta, & vnius hominis priuati ianuæ ſubmitti iuſſit laurea tos illos faſces, quorum nudorum vim non Mithridates, non Tigranes, non alij opulenti reges, non tot ignotæ antea Romanis, barbaræq; gentes, non tanta orbis terræ portio à Mæotico lacu usq; ad Erythræum mare potuerat vel viribus, vel animo ſuſtinere. Prò Deus immortalis: quem ille Poſidonio, quem ipſi ſapientiæ honorem habuiſſet, ſi quam eius formam, & ſpeciem videre potuiſſet, qui foribus ipſis, & limini tam in ornato, tantum indicarit eſſe tribuendum? Præclara hæc certè, præclara, & eximia videri neceſſe eſt. Sed ego tum humilitatem noſtram, tum magnitudinem veſtrã intuens, neſcio quid maius, & incredibilius de hoc aduentu tam inopinato mentę concepi. Nam Pompeius & ſi tantum doctrinæ tribuit, quantum nemo vnquã fuiſſet auſus optare, tamen non tam forte ductus amore ſapientiæ, quam gratiam popularem aucupans illa fecit, vt tantò maiori in pretio ipſe haberetur, quantò pluris facere putaretur omnẽ humanitatẽ, atq; doctrinam; aut ſi bonarum diſciplinarum ſtudio fecit, erat in illis tamen quos inuiſebat, quod meritò poſſet amare. Erat multiplex, & varia cognitio rerum, ac ſcientia; Erat verborum, & ſententiarum flumen, & melle ipſo dulcior oratio. Erat deniq; philoſophica grauitas, nomen, auctoritas; vt non tã mirandũ ſit, ad illos

adijſſe

adiiſſe ſummum Imperatorem, quàm non aut cum illis poſt ea perpetuò vixiſſe, aut ſecum illos abduxiſſe Romam. Talenta verò, & ſubmiſſi faſces quid habent admirationis, cum tantò plus ille vno impetu cepiſſet, quàm quantum diſtribui potuit in oẽs philoſophiæ magiſtros? Et ſæpe accidat, vt qui facile alijs de honore concedunt, in eo ipſo vel maximè gloriolam popularẽ quærant? At verò hic veſter aduentus mihi iure videtur eſſe mirandus. Non .n. popularem auram captantes, non aliquod fragile falſæ gloriæ choragium cõparare ſtudentes, hoc tam anguſtum, tamq. humile tectum ſubiiſtis. Non doctrinæ varietas ad cognitionem, non eloquentiæ iucunditas ad delectationem inuitauit; quæ in nobis equidem ſentio quã ſint exigua. non deniq; noſtra promerita, non dignitas, quæ nulla eſt, impulit, vt ſcholam noſtrã præſentiæ veſtræ luce decoraretis; ſed vnus religionis amor, atq; doſtrinæ, & illa beneuolentia ſingularis, quam pro ueſtra bonitate habetis aduerſus oẽs publicæ ſalutis amatores, fecit, vt veſtræ dignitatis paulisper obliti, ad eos cohoneſtandos veniretis, quos exiſtimaretis, & religioni pro ſua virili parte dare operam, & ad publicum bonum conſeruandum, & augendum nonnullam curam, induſtriamq; conferre. neq; verò talenta, neq; argenti, & auri pondera viritim diuiſiſtis, ſed veſtros animos, veſtras voluntates, vos deniq; ipſos nobis totos tradidiſtis; quo munere nullum fuit à vobis neq; maius, neq; gratius, neq; mirabilius exſpectandum. neq;

fores pulſari vetuiſtis, aut imperaſtis ianuæ noſtræ ſubmitti faſces: ſed cum ſplendor veſter ex multis, varijsq; bonis effulgens, non ſecus atq; lumen ſolis, omnium oculos, menteſq; perſtringeret, obtexiſtis vos eũ humanitatis ueſtræ quaſi nube, vt acies noſtra ferre poſſet: Et cum amplitudinem veſtræ dignitatis vix Roma ipſa capiat, contraxiſtis vos beneuolentiæ cauſ ſa vim illam tantam ornamentorum, iure vobis conceſſam, & traditam, vt his parietum, & tectorum anguſtijs concluderetur. O commemorabilem humanitatem: O facilitatem morum memoriæ ſuperiori nouã, nobis omnibus iucundam, poſteritati prædicandam. Te videmus Card. Ampl. antiqua, & generoſa ſtirpe ortum, lectũ in ampliſſimum ordinem purpuratorũ patrum, & in hac arce omnium gentium collocatum, Pon. Max. cognatione proximum, poteſtate ſecundũ, tã multis virtutibus, vel comitatis in hominibus admittendis; vel prudentiæ in cognoſcendis, & conſtituendis eorum rebus; vel clementiæ in tuenda ſexus, & ætatis imbecillitate; vel manſuetudinis, & patiẽtiæ in multorum importunitate perferenda; vel in victu continentiæ; vel integritatis in omni vita; vel pietatis in colendo Deo; vel ſtudij in defendendis, & amplificandis ſapientibus; vel ardoris in diſputationibus de rebus maximis audiendis; vel alijs omnium generũ infinitis ſic adornatum, vt ætas iſta nondum ſua maturitate perfecta magnum lumen attulerit maiorum tuorum ſingularibus ornamentis: in his verò tantis

naturæ

naturæ bonis, in tanta abundantia fortunæ, in tanta induſtriæ gloria non deſpexiſſe tenuitatem Societatis noſtræ: non horruiſſe liminis ipſius humilitatem: non reformidaſſe cum gymnaſij totius, tum ſingularum exedrarum anguſtias, non hunc puluerem, & autumnalem ſolem præter conſuetudinem ardentem refugiſſe, & hanc tam breuem, & tam exiguã palæſtram, iuuẽtutis non corporibus, ſed ingenijs exercendis dedicatã: hanc egeſtatis, & inopiæ nudã, & ab omnibus propè derelictã ſedem, ſatis amplũ eſſe putauiſſe domiciliũ dignitatis tuæ. Perſpeximus antea multis ĩ rebus animum erga nos, & voluntatem tuã, nunc te præſentẽ intuemur: os, oculos, mentẽ deniq; totã, ac ſenſus ipſos cernimus, vt hos noſtros ſanè reip. non inutiles conatus, cum plurimũ poſſis, quãtum poſſis tamen iuuare velis. Tu vero ſapientiſſime Legate, cuius cum in ceteris uitæ partibus, tum in hac legatione fungenda plurimarum virtutum inſignia, iam inde vſq; à Carolo Cæſare cognita verbis aſſequi me poſſe diffido, cum primùm hoc limen attigiſti, omnem potẽtiſſimi regis, cuius tu perſonam in hac vrbe geris, vim, poteſtatem, maieſtatẽ in vnam paruam domum conieciſti: quod cum vel ſemel, vel numquam ẽt feciſſe meritis noſtris ſatis eſſet, amori tamen erga nos tuo ne bis quidem, ut arbitror, erit ſatis. Pro hoc tam ſingulari beneficio parem vobis gratiam negarem à nobis referri poſſe, niſi Princeps Romanæ copiæ ſapienter dixiſſet, hanc eſſe gratiæ naturam, vt eam, & qui habeat, retuliſſe, & qui retulerit, habere videatur. Ego certe nomine om-

nium, & qui hic viuunt, & qui hanc non magnam illã quidem, ſed veſtri tamen amantiſſimam bonarum artium domum frequentare ſolent, tantas vobis ago gratias, quãtas maximas agere poſſum; precorq; à Deo Opt. Max. Cuius nutu ſola terrarum gubernatur, vt vos, omnibus diuinis muneribus, & donis cumulatos, & ornatos, nobis diu ſaluos, & incolumes conſeruet. Idem facerent hæc ipſa tecta, ſi loqui poſſent, quæ nũc tacita quodammodo lætari mihi, exultareq. videntur, tam inſolito, & nouo aduentus veſtri illuſtrata ſplendore; orareq. ſuppliciter, & obſecrare, vt vos patronos, ac defenſores, vt ſemper feciſtis, litteris, & religioni præbeatis: Te præcipuè Card. Ampliſſ. cuius, & poteſtas eſt maxima, & arctiſſima vincula coniunctionis tum pietate, atq; doctrina. Etenim ſi Pompeius Imperator belli gerendi, cuius omne ſtudium à prima pueritia fuerat in contentionibus præliorum occupatum: cuius amplitudo non tam ſapientium voce, & præceptis, quam armorum vi, & terrore nitebatur, optimarum artium doctores non ſalutatos præterire nefas eſſe duxit; tu Certe Card. Ampliſſ. quem artes pacis à prima ætate ſuſceptum in gremio ſuo educauerunt: quem Pont. Max. alterum ſecum eſſe voluit Reipub. Chriſtianæ ducem: Cuius omnis dignitas ſanctiſſimis religionis, & ſapientiæ decretis continetur, exiſtimare debes, hanc pietatis officinam, hunc bonarum diſciplinarum cœtum, has doctrinæ ſedes, nos deniq; omnes ad aliquam curæ, & ſolicitudinis tuæ partem pertinere.

DE DEO TRINO, ET VNO Opt. Max. deq; totius Eccleſiæ conſenſione.

AD PIVM IIII. PONT. MAX. Oratio. III.

NON equidem miror P. B. hodiernum diem Dei Opt. Max. qui natura vnus eſt, triplex hypoſtaſi, feſtum, atq; ſolemnem, iucundiſſima præſentiæ tuæ luce, frequentiſſimo conuentu purpuratorum patrum, publica Chriſtiani populi lætitia, grata oratoris quamuis non boni voce, maxima cæremonia religionis antiquæ celebrari: miror potius tacere quẽquam, & ſe continere, & in tanto gaudio populi Chriſtiani vniuerſi, orationem vnius hominis exſpectari. Debetur enim hoc illi rerum effectori, & molitori Deo, quem venerantes, animo quaſi præſentem intuemur, vel propter naturæ præſtantiam, & dignitatis, vel propter magnitudinem beneficiorum erga vniuerſum hominum genus, vel propter immortalium bonorũ, quæ ſperamus ab ipſo, iucunditatẽ, vt omnes ordines, oẽs ætates, oẽs nationes geſtiant, exſultent, exclament, & eius magnitudinẽ, quoad poſſint, voce, cantuq; declarare

clarare

clarare conentur. Sed me, quem aliis tacentibus, vnũ loqui neceſſe eſt, illæ res ipſæ vehementer conturbant, quæ maxime ceteris incitamenta dicendi ſolent eſſe: auctoritas loci, temporis breuitas, rerum difficultas. Locus hic ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus timorem mihi magnum affert, vt hominum expectationi par eſſe poſſim: anguſtiis temporis ita coarctor, vt nec in re quidem perfacili me ſatis vnquã expedirem: res autem eſt eiuſmodi, vt nec in omni quidem æternitate pro dignitate poſſit explicari. Quis enim in hac mortalitate noſtra, infirmitateq; naturæ, & in hiſce tam cæcis humanæ vitæ nubibus, & procellis illam ſupremam, diuinamq; naturam: quis hypoſtaſis cuiusq; proprietatem, & omnium inter ſe coniunctionem tantam, & ſocietatem; quis illius vel hypoſtaſi triplicis vnitatis, vel natura ſimplicis trinitatis imaginem, in populo Chriſtiano diuina vi mirabiliter expreſſam vel oratione conſequatur, vel cogitatione comprehendat? Eſt Deus clariſſima, & immenſa lux: eſt veluti ſol quidam παμφαὴς, hoc eſt, vt Græci loquebantur, vndiq; collucens, & omnia illuſtrans. eſt illi pro domicilio ſplendor inacceſſus, pro amictu circumfuſum lumen. ſi longè aſpicias, aut in rebus ab ipſo perfectis tamquam in aqua intuearis; perobſcurè cernas: ſin propius vt oculorum, ſic mentis aciem intẽdas, quò magis accedas, eò minus ferre poſſis. Quòd ſi hæc ideo minus placent, quia lucem qui contueri nequeunt, tamen eius vim, fulgoremq. ſentiunt, eſt deus

quaſi

quaſi tenebræ quædam cæcæ; abditus ille, atq; retruſus, & ex omni parte denſa caligine circumſeptus, in obſcuro deliteſcit: vt etiam ſi eius beneficio ſingulari prænotionem ipſius quamdam, & inſitam, atq; innatam cognitionē habeamus, nihil tamen de Deo aſſequi cogitando valeamus, niſi quantum aut hic cæli, terræq; pulcherrimus ornatus ab ipſo deſcriptus oſtenderit, aut ipſe nobis pro naturæ ſuæ bonitate, & in omnes homines beneficentia voluerit indicare. Non immeritò profectò Acmon, vt eſt apud Iuſtinum, non tam philoſophi, quàm martyris nomine clarum, & inſignē, Deum παγκρυφον *eſſe dicebat, hoc eſt, penitus occultum, & abſtruſum. Rectè Mercurius Triſmegiſtus, & Platonicus Timæus perdifficile eſſe ſtatuerunt, mūdi opificem, & parentem inueſtigare animo, & complecti cogitatione; vbi verò fuerit perueſtigatus, enunciare, & in vulgus indicare neminem poſſe. Prudenter Simonides, nō modo poëta ſuauis, verùm ēt doctus tyranno percontanti, quid eſſet Deus, obſcuriorem ſibi rem in dies videri reſpondit. Quare quē nemo hominum hac vita fruens vnquam vidit: quem nemo poteſt humanis opibus intueri: quē, vt plurimi, & antiquiſſimi rerum diuinarū ſcriptores tradiderunt, neq; Moſes, qui cum ille amiciſſimè, & familiariſſimè colloquebatur; neq; Paulus a ſenſu corporis abſtractus, et ſpiritu diuino ad tertium vſq; cælum excitatus humo, cum illo triduo multa recondita & arcana didiciſſet, qui, & qualis eſſet aſpexit, de eo ex hoc loco verba fa-*

cere, & æternitatem ipſam in has anguſtias, vnius horæ tantas includere, non eſt ingenij noſtri, non humanæ imbecillitatis, non mentium deniq; ſingularium, atq; cæleſtium, quarum uis, & natura proximè ad diuinam accedit. Deo planè, Deo, inquam, ipſo eſt opus ad illam beatã, immortalemq; naturam prædicandam. Verùm de multis tamen, quæ Deus ipſe de ſe hominũ generi patefecit, dicam ego quæ potero, & dicam ſimpliciter, ac ſine vlla ſerie diſputationum. Tu P. B. ſi videris meã orationẽ fluctuare nonnunquam, & de ſuo curſu depulſam, temere iactari, feres æquo animo pro tua ſingulari humanitate, & veniã infirmitati dabis, idq; totum partim magnitudini, & obſcuritati rerum adſcribes, partim ipſi tibi, cuius iſta maieſtas tanta, & poteſtas, diuinitus permiſſa, & tradita, facit, vt etiam ſi tuo humaniſſimo conſpectu mirandum in modum recreemur, tamen ne gaudere quidẽ ſine aliquo timore poſſimus. Mihi in hac vrbe, quam Deus voluit eſſe principem orbis terræ: apud te P. B. qui ſecundũ Chriſtum Opt. Max. es reipub. Chriſtianæ caput: in ampliſſimo cætu purpuratorum patrum, quorum arbitrio vera religio vbicumq; terrarum gubernatur: hac luce trium vnius naturæ diuinæ perſonarum ferijs cõſecrata, quarum incredibilis eſt omnium rerum, admirabilisq; communio, & de myſterij diuinitate, & de totius eccleſiæ conſenſione, quæ uelut effigies quædam eſt illius inexplicabilis coniunctionis, videtur eſſe dicẽdum. Precor ab illo parente vniuerſitatis, cuius feſtũ

hunc

hunc diem anno vertente læti agitamus: cuius cauſſa & hæc multitudo tanta conuênit ad audiendum, & ego ſum ad hunc dicendi laborem ſuſcipiendum incitatus: qui & ſurdorum aures, ante clauſas ad vocem, aperit, & linguas infantium facit loquentes, & diſertas, ne me tamquam Ozam, res tantas oratione non ſecus ac manibus tractare inſtituentẽ, euertat, & percellat: ſed tamquam Obededonem potius cæleſtibus donis cumulatum, ea dicere patiatur, quæ præſtantia ipſius nõ aliena, tibi probata P. B. vobis Patt. Ampp. iucunda, omnibus, qui audiunt, vtilia ſint, & ſalutaria futura. Duas de diuinitate ſententias multum inter ſe diſſidentes, ac repugnantes, magno in errore video fuiſſe, Iudæorum vnam, alteram earum gentium, quæ omnium ſuperſtitionum laqueis miſerabiliter conſtrictæ tenebantur. Nam Iudæi dum ea, quæ de vno Deo ſacris litteris apertè ſunt tradita, imprudenter defenderent, neq; cæci viderent, quæ de trina hypoſtaſi propter ipſorum tarditatem occultè ſignificarentur, in illum errorem miſeri inciderunt, quem nunc maiorum ſuorum falſis opinionibus adſtricti, valdè pertinaciter tuentur, vt non modo naturam diuinam, verùm etiã hypoſtaſim vnam eſſe crederent. Contrà illæ nationes, quæ imbutæ prauitatis erroribus, vel monſtris quibuſdam, atq; prodigijs, vel certè rebus nihilò ſe melioribus diuinum principatum tribuerunt, dũ partim multitudinem deorum a ſuperioribus acceptã obſtinatis animis retinere conarentur, partim populi metu vnum

verum Deum, ratione perueſtigatũ, & inuentum, profiteri palàm, & colere non auderent, vt hypoſtaſes, ſic etiam naturas diuinas permultas, vecordes, atq; amentes induxerunt. Inter vtrumq; errorem media veritas, quam ſola præ ſe fert, & in medium profert eccleſia Chriſtiana, diuino conceſſu, ac munere ſingulari vtriuſq; caliginem, cæcamq; noctem admirabili ſplendore diſcuſſit. diluxit; illuſtrantur, & patent omnia, quæ Iudæis obſcurè ſignificata, cum ea nulla vis ingenij, nulla mentis acies, nulla hominum ſolertia conſequi poſſet, tot ante ſæculis craſſis occultata tenebris, et circumfuſa latuerunt. Vnam enim eſſe naturam diuinam prædicamus, ſed eam in triplici hypoſtaſi perfecta, patre, filio, & ſpiritu ſancto, ſine vlla diuiſione conſiſtere confitemur; vt quia non vna eſt hypoſtaſis, non ſit ſolitarius; quia verò eadem eſt trinæ hypoſtaſis natura, vnus tantum verè ſit, & nominetur Deus: quod neq: diuinis in litteris Iudæi præter admodũ paucos agnouerunt, neq; in Syria Chaldæi aſtrorum cognitione præſtantes, neq; Perſarum magi ingeniorum celeritate nobiles, neq; ſacerdotes Aegyptiorum tot antiquiſſimis litterarum monumentis abundantes, neq; Bactrianorum Semanæi, aut Gymnoſophiſtæ Indorum tam incredibili diſcendi ſtudio flagrantes, neq; Druides Gallorum inſignes tot annorũ diſciplina, neq; Græcorum ſapientes omnium artiũ inſtructi præſidijs, neq; Latinorum doctores omnium prope gentium litteris, et præceptis perpoliti, aut animo cõprehendere, aut attingere

gere ſuſpicione potuiſsent, niſi Deus ipſe mortalibus vltro nec opinantibus pateſeciſset. Etenim humanæ mentes, quia deũ ipſum intueri nequeunt, ex hac tanta molitione rerũ, & gubernatione ſibi nonnullã opificis, & rectoris notitiã ſtudioſè quærũt; eaq; ſolùm aſſidua cura, & diuturna cõmentatione aſsequuntur, quæ procreatorẽ, & quaſi fontẽ omnium rerũ illum eſse declarant. Quæ ſi pertinent ad naturã diuinã oĩa, & cõmunia ſunt omnibus perſonis inter ipſas, quamuis multi deum vnũ eſse cognouerint, quod non negamus, quis tamen vnquam hac vſitata, & trita via potuit ad vnamquamq; hypoſtaſim ſua proprietate diſtinguendam, & oẽs inter ſe naturæ, ceterarumq; rerũ ſine ulla exceptione communitate iungendas peruenire? Scio fuiſse crebram in Sibyllarum carminibus patris, filijq; mentionẽ, & Sibyllam Sambethen oriundam, vt aiũt, a Nocho. xxiv. libros de Chriſto, de ſuæ gentis origine, de mundi ortu conſcripſiſse. Video ſermones Mercurij Aegyptij, quem Triſmegiſtum appellatum fuiſſe ferunt, quòd diuinitatem vnam in triplici hypoſtaſi eſſe tradiderit, eiuſmodi ſententijs refertos, quæ cum ue ra religione mirè conſentiant. Non ignoro Zoroaſtrem, & Chaldæos de patre, & filio aliquid aliquando tradidiſse, vt Pſellus philoſophus, et Chriſtianus eſt auctor. Illud etiam accepi, cum Deum Aegyptij tenebras ignotas nominarent, ter hoc eos acclamare ſolitos ad trinã hypoſtaſim deſignandam. legi Orpheum poëtam, quẽ Iuſtinus martyr cognouiſſe teſtatur, Dei filium effecto-

rem fuiſſe mundi, in ſuis hymnis non pauca de patre, & filio ſapienter ceciniſſe. Multa apud Platonem reperiri conſtat; a Platonicis autem philoſophis bonam partem diuinitus nobis traditæ doctrinæ mirabiliter expreſſam fuiſſe, D. Aug. affirmat. Non inficior multis antiquis non penitus ignotas tres naturæ diuinæ hypoſtaſes fuiſſe; verùm neq; hos, neq; aliũ quẽquã ingenij præſidijs rei tam recõditæ cognitionem aſſequi potuiſſe contendo. Primos equidem illos homines, & parentes generis humani hanc à Deo noſtri amantiſſimo magni mũneris, et beneficij loco accepiſſe arbitror: multos item poſtea viros excellentes, atq; diuinos: hos tradidiſſe poſteris, & quaſi per manus ad Chaldæos, & Aegyptios per Hebræos perueniſſe: ab his tandem didiciſſe Græcos. Itaq; Orpheum, Thaletem, Solonem, Democritum, Eudoxum, Pythagoram, & Platonem Clemens Alexandrinus, vt alios omittam, in Aegypto, & Syria memorat cum ſapientiſſimis quibusq; fuiſſe verſatos: & quidem Orpheus ipſe de ſe confitetur, de Solone locupletiſſimus teſtis eſt Plato. Quid? quòd Iuſtinus philoſophus, & noſtræ religionis ornatiſſimus defenſor Orpheum vidiſſe perhibet in Aegypto ſcripta diuinorum uatum: quòd Orpheus ipſe de filio Dei maiorum, & famæ veteris teſtimonium profert: quòd Platonici, qui in Chriſtianorum tempora inciderunt, a nobis mutuantes, & apoſtolorũ, licet eos contemnerent, auctoritatibus abutentes, diligentius, & apertius, quàm ſuperiores, de trina hypoſtaſi diſſeruerunt:

r uut:

runt: non ſatis declarat, non hæc ab hominibus inueſtigata primum, & prodita, ſed a Deo priſcis illis, & præſtantiſſimis viris tradita fuiſſe, per eos ad poſteros diſciplina patria, & communi fama permanaſſe? quid cenſemus eſſe cauſſæ, cur in Ariſtotelis, & Peripateticorum libris, qui omnia ad acerrimam normam rationis dirigebant, ne littera quidem vna de trina diuinitatis hypoſtaſi reperiatur; apud Platonem autẽ, qui plurimum antiquitati tribuebat, & priſcos illos mortales præſtantiores nobis, & deo propinquiores opinabatur extitiſſe, & apud eos, qui coluerunt Platonis diſciplinam, multa ſimilia noſtris inueniantur? Videlicet in hiſce rebus indagandis, eruendis, demonſtrandis nõ acies ingenij, ſed fama valebat: quæ quò longius ætate procedebat, eò erat obſcurior, eò magis falſa veris affingens, ut ſolet, ab illa prima integritate diſcedebat. Quare cum antiquiſſimi illi ſapientes & patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum Deum eſse dixiſsent, neq; ſit ne vnus, an tres, apertè ſatis oſtendiſſent, nonnulli de Platonicis Chriſtianæ religionis odio tres deos eſse cõmenti, tantò maiorem hominibus peſtem attulerunt, quantò plus tum apud multitudinem, tum apud principes ob illuſtre ſapientiæ nomen auctoritate, & gratia valebant. Gratias tibi agimus ingentes, & immortales mundi creator, conſeruator, & rector Deus, qui naturæ noſtræ & imbecillitati, & peruerſitati, & tarditati ſubueniſti: imbecillitati, cum ea docuiſti principes humani generis, quæ nunquam homines ipſi odorari

potuiſsent:

potuiſſent: peruerſitati cum cæleſtem doctrinam tum vetuſtate corruptam, tum deprauatam a poſteris, & ignorationis, malitiæq; tenebris offuſam, per Moſen, & alios præſtantes viros in priſtinam dignitatem uindicaſti: tarditati cũ non ſatis a nobis percipi cernens, quæ per illos obſcurius, tectiusq; tradidiſſes, vnigenã filium tuum e ſinu tuo tamquam inter nuntium, & interpretem ad nos miſiſti, qui rem totam, quoad humana mens capere poſſet, absq; ulla circuitione verborũ, & amfractu, dilucidè, & apertè nobis enarraret. tua nos tam grata, & iucunda recreati luce in tanta inſcitiæ caligine, tuam non ſolum omni oratione, verùm ẽt cogitatione ſuperiorem liberalitatem, & beneficentiã te adiuuante prædicabimus, exornabimus, efferemus in omni vita, ſi minus ut eſt merita de nobis, certè quã tùm imbecillitas noſtra patietur. Eſt igitur vnus, & trinus Deus, cum illa præſtans, ſupremaq; natura una & eadem in tribus perſonis, patre, filio, & Spiritu ſancto conſiſtat. Pater aliunde non eſt, non factus, non creatus, non genitus; non ab alio exiſtit, & manat; principium principio carens, ex omni æternitate, non alterius beneficio, ſed ſua ui cohærens; fons non ſolùm omnium rerum, quæ factæ ſunt, ſed etiam filij, & Spiritus Sancti. Filius eſt principium ex principio, non ab ullo certo tempore factus, non creatus, ſed ex æternitate ratione quadam hominibus incognita genitus à ſolo patre, eiusq; naturali dono, ac munere per ſe cohærens, cum generatore ſuo ſine vlla perturbatione, cõfuſione,

permi-

permiſtione vna penitus natura coniunctus, & ab eodem ſine vlla diſtractione, alienatione, auulſione hypoſtaſi diſtinctus. Spiritus Sanctus ex patre, & filio, uno ipſius principio, æternus ex æternis, non creatus, non generatus, mirabiliter ꝓcedit, et ita ꝓcedit, vt cũ utroque eiuſdẽ prorſus naturæ cõmunione copulatus, alius ſit ab vtroq;. Itaq; in litteris diuinis & patris, & filij ſine diſcrimine ſpiritus eſſe dicitur, & quò magis eorũ, qui contra ſenſerunt, ſtultitiam miremur, priſca illa theologia omnium nationum, quamuis erroris, & ſuperſtitionis plena, tamen eum & a patre, & a filio procedere confitebatur. Atq; ortus quidem filij, & ſpiritus Sancti proceſſus, tam admirabilis eſt, tam ſecluſus a mentibus humanis, vt eum neq; vllius hominis oratio declarare, neq; cogitatio capere poſſit. Vt enim non eodem modo Deus efficit, atq; homines, ſic diſſimillima eſt Dei, & hominum ratio generandi, & ſpirandi, iureq; optimo vates ille ſanctiſſimus admirans exclamauit, filij Dei generationem enarrari non poſſe. Viderunt hoc etiam antiqui illi theologi exterarum nationum, & vt potuerunt homines nondum ab ipſa veritate docti, declararunt. Quid enim aliud Mercurius Trimegiſtus in illo ſuo ſermone perfecto ſignificauit, cũ filium dixit eſſe filium bonæ voluntatis, niſi patri ſolã vim, & naturæ ſuæ fœcunditatem eſſe ſatis ad gignendum, cui perpetua, conſtans, immutabilis voluntas, & gaudium immortale comitetur? quid aliud idem oſtendit, cum Deum ἀῤῥενόθηλυν nominauit, niſi ab

illa ſempiterna generatione coniunctionem omnem, qualis alicui ſtulto fortè venire poſſet in mentem, excludẽdam eſſe? quid aliud Plato tantò poſt deſignauit, cũ teſte Porphyrio tradidit, à ſummo bono, quod apud illum nomen eſt patris, mentem, quod ille nomen filio attribuit, ortam eſse ratione quadam hominibus ignota, niſi velut infinito quodam ſpatio diſſimilitudinis diuinum illum ortum a noſtro diſtare? nihil igitur hîc humile P. B. nihil abiectum, nihil ſordidum cogitandũ eſt; nihil a nobis transferendum ad Deum: ſed excitandi, & erigendi animi, vt de Deo magnificentius, quẽadmodum illam amplitudinem, & maieſtatem decet, & ſentiamus, & loquamur; & quidquid a nobis aut dici verbis, aut animo comprehendi poſſit, id infinitis partibus infra diuinam dignitatem eſse fateamur. Pater in illa immutabili æternitate ſeipſum perfecte intelligens, perfectum quãdam concipit ſimilitudinem ſui: quæ cum ſit ipſa natura diuina, non eſt alius Deus, ac pater, ſed vnus, & idem cum patre Deus: quem ideo filium vocamus, quia oritur à principio viuente, imo a fonte vitæ coniuncto, & ex ipſa naſcendi ratione, & modo vnam, & eandem habet naturam, atq; pater. Ambo verò iam inde vſq; ab æternitate ſe mutuò infinite diligentes, amorem ſpirant æternum, & infinitũ: qui non affectio aliqua eſt, nõ habitus, vt noſter amor ſed verus Deus, & eiusdem, ac pater, & filius naturæ. Hunc diuinitus inſtituti non filium appellamus, ſed Spiritum Sanctum, quoniam non, ut intelligendo mens,

ſic

ſic etiam voluntas amando ſimilitudinem aliquam informat eius, quod amatur, ſed abrepta velut ſpiritu quodam vehementi, impellitur ad potiundum, & fruendum. Filius tametſi eſt alius, ac pater, vt ipſe demonſtrauit, cum ſuum, patriſq; teſtimonium duorum teſtimonium eſſe dixit, tamen ex omni parte ſimilis, & æqualis eſt patri. Quid enim abſurdius fingi poteſt vt D. Auguſtinus per quam prudenter, & acutè colligit, quàm patrem ſibi parem filium generare aut nõ potuiſſe, quod infirmitatis eſt, aut noluiſſe, quod eſt inuidæ voluntatis? Sanè ſapienter in ſymbolo fidei deus de Deo, lumen de lumine a ſanctiſſimis patribus afflatu diuino appellatus eſt, quia cũ de lumine lumen accẽditur, nihil vel de altero diminuitur, vel in altero deſideratur. diuinitus à Paulo dictus eſt figura ſubſtantiæ patris, propterea quòd vt impreſſa figura neq; maior eſt archetypo, ne qua ex parte ſit rudis, & informis; neq; minor, ne qua ex parte ſimilitudinem archetypi non habeat expreſſam: ſic Dei filius totus referens totũ patrem, omnino par, & equalis eſt patri, neq; minorẽ ſe ipſe aliquando dixit, niſi quia noſtram naturam induit, vt nos ereptos ex miſera ſeruitute in libertatem filiorum Dei vindicaret. Pari ratione Spiritus Sanctus a patre, & filio hypoſtaſi diſtinctus, vt ille ſuauiſſimus Chriſti ſermo, quem appropinquante iam morte cum diſcipulis habuit, multis locis oſtendit, nulla re tamen inferior eſt patre, vel filio, cum & à D. Paulo in epiſtolis, & a D. Petro in hiſtoria Lucæ Deus apertè

nominetur. Eſt quidem aliquis perſonarũ inter ipſas ordo, non naturæ gradibus, non temporum conſequentia, non diſſimilitudine dignitatis, ſed originis tantùm ſerie conſtitutus. Primus eſt pater, filius ſecundus, tertius Spiritus Sanctus. Nam a patre naſcitur filius, & ſpiritus ſanctus procedit ab vtroq;. Verùm in hoc ordine nihil diſpar, nihil prius tempore, nihil maius, nihil minus, nihil ſuperius, nihil inferius intelligendum eſt. Non enim ſi pater filio dat hoc ipſum, quod eſt, & vterq; Spiritui ſancto, continuò minores exiſtimandi ſunt, qui eandem diuinitatem acceperunt. Neq; verò vt hic apud nos accipi ſolet, ſic æqualitas accipienda eſt in natura diuina. Etenim nos æqualia vocamus, quæ ſunt illa quidem diuerſa, verumtamen ſic inter ſe paria, vt neutrum ab altero ſuperetur. At hypoſtaſes diuinæ ita ſunt æquales, vt ſint prorſus vnũ, atq; idem. Non alia eſt natura patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti, nobilitate pari, & præſtantia, ſed trium perſonarum vna, & eadem eſt penitus natura, ideoq; in patre filius, in filio pater eſſe dicitur. Tolle ortum, & proceſſum, & alia quæ comparationem ſignificant perſonarum inter ipſas: cetera omnia, licet aliud alij certis de cauſis tribuatur, penitus eadem reperientur: Vna mens, vna voluntas, vna ſapientia, vna bonitas, vna æternitas, vna immenſitas, vna vis & poteſtas, deniq; vnus, & idem Deus, cuius & imperio, cum antea nihil eſſet, omnia extiterunt, & numine, ac ditione continentur, et voluntate, nutuq; gubernantur.

O reconditam, & admirabilem diſtinctionem: o mirabiliorem in tanta diſtinctione communionem rerum omnium, & ſocietatem. Sic ſunt tres hypoſtaſes, vt non ſint diuerſæ: ſic vnum, & idem ſunt omnes, vt nõ ſint perturbatæ, neq; confuſæ. Cui vnquam homini hoc in mentem venire potuiſſet, niſi nobis aperuiſſet ille ipſe, qui ſolus perfectè ſe ipſe cognoſcit? aut ſi cui acuto homini, atq; diuino aliquando veniſſet in mentem, (quod fieri non potuiſſe intelligo) ſed ſi veniſſet, quis noſtrûm ei hæc docenti fidem vllam habuiſſet, niſi diuina auctoritate niteretur? quò maior, & amabilior tua erga nos liberalitas debet videri ô mundi opifex, & ædificator Deus, qui ea nobis per ſummos viros declarare voluiſti, quæ aliunde quàm a te, nemo ne infinito quidem tempore cognouiſſet. Hæc omnes, qui rectè de religione ſenſerunt, iam inde ab initio profeſſi ſunt: hæc afflata ſpiritu diuino docet Catholica eccleſia Romana: hæc nobis vel cum extremo vitæ periculo tuenda ſunt, quæ naturæ rerum ſubobſcuris adumbrata veſtigijs, tum in litteris diuinis, tum in publicis eccleſiæ moribus, & inſtitutis rebus permultis apertè ſignificantur. A ſole coæuum ipſi lumen exiſtit, & calor vtriq; coæuus ab vtroq;. Noſter animus vnus eſt, qui memoriam tamen habet, & intelligentiam, & voluntatem. In eodem vna mens eſt; ſed ea gignit notitiam ſui: a mente verò, ſuiq; notitia proficiſcitur ſui amor: quæ tametſi quàm longiſſime a veritate abſunt, tamen vt vmbra corpus indicat, ſic illa veritatem.

Moſes

Moſes Deum, & omnibus mundi partibus deſcriptis, de homine faciundo, & hominibus Babyloniam turrim ædificantibus, de opere impediundo cum filio, & ſpiritu ſancto quaſi deliberantem induxit. Abrahamus tres vidit, & vnum adorauit. Eſaias Deo in ſolio ſedenti Seraphinos acclamantes audiuit, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Ioannes quatuor animalia, circundata oculis ex omni parte, vidit ſimili deum acclamatione ſine intermiſſione venerantia. Idem illud τρισάγιον in ſacrificijs maxima cæremonia, publico ritu decantatur. In ſacris carminibus Dauidis ter interdum appellatur deus. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Chriſto ad Iordanem abluto, ſpiritus ſanctus colũbæ ſpecie ſeſe oſtendit, pater autem vocem amoris plenam fudit e cælo. Nos omnes ex Chriſti præcepto in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti aqua ſalutari tincti ſumus. In omnibus actionibus ſuſcipiendis patria, & antiqua diſciplina crucem a fronte ad pectus, & humeros tribus digitis deſignantes, tres hypoſtaſes diuinas, & ſecundæ a prima ortum, tertiæ ab vtraq; proceſſum indicamus. In ſacris exorciſmis, in myſterijs diuinis & tres perſonæ nominatim appellantur, & ſacerdos interuallis quibusdam ter crucem manu deſcribit. Chriſti ferijs a mortuis exiſtentis cereus vnus in tres partes diuiſus eiusdem ceræ pabulo tria lumina æquabiliter nutrit. In publicis ſupplicationibus, ac priuatis ijsdem verbis patris, & filij, & ſpiritus ſancti

miſeri-

miſericordia imploratur. Pſalmi deniq; omnes in tē-plis,& omnes ſollemnes precationes vnius,& trini dei commemoratione terminantur. Quid? quod de ſapientibus Indorum narrant qui viderunt, mediocre ne argumentum eſt, hanc ſententiam omnibus ætatibus diuino munere apud ſapientiſſimos quosq; valuiſſe? vetus eſt quod dicam P. B. ſed nemini eorum, qui adſunt vt arbitror, ante hanc diem vnquam auditum; quod a noſtræ Societatis hominibus ab vltimis vsq; partibus orientis ſolis proximis annis ad nos perſcriptum, non tantam mihi tum admirationem attulit, quantam nūc rem totam diligentius conſid[e]ranti ſolet afferre. Brachmanes apud Indos reliqui ex illa veteri gymnoſophiſtarum diſciplina tres diuinitatis perſonas, vnum tamen deum eſſe credunt, & quod humana mens capere ſine fide non poteſt, id ipſi ſantali, arboris in illis terris bene notæ, ſimilitudine non ſatis exquiſita, ſed in hominibus tam alienis à veritate neutiquam contemnēda, perſuadere ceteris conantur; quo in ligno vno, & eodē hæc tria, frigus, color, et odor, inter ſe diuerſa reperiuntur. Itaq; funiculum geſtant ex tribus alijs funiculis intortum, quorum ſinguli rurſus conſtant e tribus linis ad perſonarum numerum deſignandum: quas vnum & idem eſſe declarantes, extrema funiculi inter ſe nodo connectunt. Is pueris inijcitur a parentibus ſeptimo ætatis anno, inſigne pietatis, & religionis, quo Brachmanes a ceteris diſcernuntur. Eum rumpere nefas eſſe dicunt, & tamen rumpunt, vbi repudiata veteri

ſuper-

ſuperſtitione Chriſtianorum ſacris initiari decreuerũt. Hæc illis a maioribus tradita fuiſſe credo, multis obſcurata commentis, & erroribus inuoluta, ſed conſuetudine Luſitanorum, qui in illas terras nauigauerunt, melius aliquantò, quàm antea, eos loqui, atq; adeo ſentire cœpiſſe. Mira profectò vis eſt veritatis, mira prorſus, & incredibilis, cuius lumen cinctum tenebris tam denſis ab omni parte, tamen emicat interdum, & ſplendidiſſimo candore, quaſi fulgur ex medijs nubibus, elucet. Quamquàm non eſt argumentis opus in ijs, quæ non ideo credenda ſunt, quia probantur, ſed quia nobis diuinitus traduntur. Verùm vt omnes intelligant, quanta ſit vis cæleſtis, diuinæq; doctrinæ: quæ res vnquam ab impijs eſt oppugnata vehementius? quid maiorem apud omnes gentes contentionem, & certamen atrocius excitauit? armis, armis, atq; caſtris tentatũ eſt, & Cæſareis edictis, ne tres hypoſtaſes vnius naturæ crederentur. ab Aegyptio illa peſtis orta, cum Syriam, Aſiam, Thraciam, Græciam, Macedoniam, Italiam, Galliam peruaſiſſet, ſic adoleuit, vt Gotthorum armis in extremam Hiſpaniam vſq; penetrans, occupatis orientis, abeuntisq; ſolis, Aquilonis, Auſtriq; partibus, prope trecentos annos remp. Chriſtianam miſerandum in modum afflixerit. Sed aliquando diuina ope, & bonorum diligentia ita compreſſa, & extincta eſt, vt ne minima quidem contagio ad poſteros permanarit. Nimirum ab eccleſia fides, & veritas; ab illis, qui diſſentiebant, fraus, & mendacium ſtabat;

pro

pro falſitate malus dæmon,pro veritate Deus ipſe pugnabat: & ad nihilum recidere neceſſe eſt omnes illorum conatus, qui veræ religioni, cæleſtiq; doctrinæ bellum habēt impium,atq; nefariū indictū.Dixi P. B. quæ de re tam obſcura, & ab omni cogitatione longè remota hac imbecillitate noſtra,his tēporis anguſtijs, hac ſummorum hominum frequentia, quibus ne ſim moleſtus diligenter prouidendum eſt, dici vel potuerunt,vel debuerunt. Sequitur illa pars ampla,atq; magnifica,quæ non tam ſcientiæ lumen deſiderat, quam dolorem actionis: neq; tantum habet obſcuritatis ad intelligendum,quantum,niſi deus præſens nobis auxilium ſuum,atq; numen oſtendat,difficultatis ad efficiēdum. Aperienda enim nobis eſt admirabilis Eccleſiæ Chriſtianæ ex illa trium diuinarum hypoſtaſeon communione expreſſa coniunctio; quam improborum audacia magna ex parte diuulſam,atq; diſtractam, ſine gemitu,& luctu intueri non poſſumus;tua verò P. B. qui illi præes,cura,labore, vigilantia, ad eam concordiam,qua ipſam eſſe par eſt,reuocari,vehementer omnes optamus. Etenim optimus ille, & leniſſimus parens generis humani per filium ſuum Ieſum CHRISTVM dominum noſtrum ex multis,varijsq; gentibus nos pro ſua clementia delectos conuocauit, vt trinum,& vnum Deum non ſolum verbo confiteamur, ſed etiā ipſo vitæ genere diligenter imitemur. Vereor vt ea,quæ dicam,perinde intelligi auditu poſſint, atq; ego ipſe cogitans ſentio. Voluit Chriſtus liberator no-

ſter non modò vt ſe hominem homines ſequamur, verùm etiam vt mentes humi ſtratas, & abiectas erigamus, & excitemus altius ad illam magnitudinem diuinam, & in noſtris animis imaginem quamdam tam occulti myſterij moribus, non ſecus atq; coloribus, exprimamus; vt quemadmodum hypoſtaſes diuinæ ſunt idem, ſic nos etiam quodammodo vnũ, & idem ſimus. Pater ſancte, inquit, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. At id poſtulabat diſcipulis ſuis, quos vnos ex omni hominum numero magiſtros omnium gentium; rerum abſtruſarum, & à communi hominum ſenſu abhorrentium doctores; principes eccleſiæ, duces veritatis, diuinarum legum interpretes, humanæ vitæ moderatores, lumina orbis terræ delegerat. Illi, qui Dei filium humana ſpecie, & figura inter homines verſantem; multasq; res nouas, & mirabiles patrantem aſpexerunt; verba facientem audierunt; totam Palæſtinam pedibus peragrantem ſequuti ſunt; cum eo vixerunt, vnà cibum ceperunt, vnà fuerũt, ſæpe colloquuti ſunt, illi profectò tales, quales tu depingis, eſſe debuerunt. Nos verò tantò poſt, conſeneſcente iam mundo natos, ad quos diuina quidẽ prouidentia, & benignitate, vix tamen rerum tantarũ fama peruenit, neq; poßumus ita viuere, ſi maximè velimus, neq; ſi poſſimus, eſt neceße. Audi quicumq; vel tacitus hæc tecum ipſe cogitas, vel in circulis, & congreſſionibus familiarium temere, & inconſideratè iactas, audi non a me callidè compoſitam, ſed ab ipſo

Chriſto

Chriſto ſapienter pronuntiatam, & relictam ſuperiorum verborum explicationem: non pro eis autem, inquit, rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me. Habes pro quibus patrem dedeprecetur: non pro diſcipulis præſentibus modò, ſed etiam pro omnibus, qui doctrinam eorum erant aliquãdo uel litteris, vel per manus traditam accepturi. Tenes ab apoſtolis vſq; deriuatam fidei, morumq; diſciplinam? credis verbis diuinis? ſperas illud immortale bonum, & infinitum? pro te Chriſtus patri ſupplicauit. Si nihil ad te preces illæ pertinebant, prorſus es alienus a Chriſto. Nam cum dixit, ſed & pro eis, qui credituri ſunt, neminem ipſe a ſua deprecatione voluit excludi, niſi qui ſe ipſe non acceptis cæleſtibus donis excluſiſſet. Quid autem agebant illæ tam ſupplices, & demiſſæ preces? quid petebant? quid orabant? aliudne aliquid, quam quod antea diſcipulis præſentibus poſtularant? vt omnes, inquit, vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint. Magna certe res ad cogitandum non omnino facilis, difficilior ad dicendum, ad vitam beatam neceſſaria, ignorata paucis, propè omnibus neglecta; quæ quantò maiorem cæleſtium bonorum copiam retenta, & culta peperiſſet, tantò ſpreta, ac repudiata grauiores in hominum vitam, & atrociores calamitates effudit. Magnum, & arduum munus, quod nulla vis non humana modò, verùm ne cæleſtis quidem, niſi diuina, præſtare poſſit. Singularis enim illa, & omni cum

oratione, tùm etiam cogitatione ſuperior trium perſonarum naturalis coniunctio tribus potiſſimum rebus mihi videtur contineri, mente, voluntate, efficientia. Non enim alia mens eſt patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti, pari, & ad res videndas acumine, & ad comprehendendas celeritate; ſed vna eſt omnium intelligentia, qua pariter, ſine vlla diſtractione, præterita, inſtantia, futura vno quaſi aſpectu intuentur. Non ſunt tres voluntates, item vt tres hypoſtaſes, inter ſe conſentientes, & conſpirantes ad idem ſtatuendum, ſed eadē eſt trium perſonarum voluntas, qua res omnes, absq; vlla diuiſione, ex æternitate decreuerunt. Non quot perſonæ, totidem ſunt poteſtates inter ſe æquales ad efficiendum, totidem item pares in rebus & gignendis, & conſeruandis, & gubernandis, functiones: ſed Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, non alius ab alio ſeparatim, verùm omnes coniunctim, vna vi, una communis efficientiæ functione mundum procrearunt, conſeruant, regunt; & omnia quæq; ſupra, quæq; infra lunā ſunt, ſine ſollicitudine, ſine defatigatione, ſine labore procurant. Hanc tam incredibilem, & tam admirabilem triplicis hypoſtaſis rerum omnium ſocietatem, & naturæ communionem qui ſe penitus aſſequi poſſe confidat, amens ſit. Longiſſimè abeſt ab illa diuinitate natura noſtra: infinito quodam interuallo à Deo diſiungimur. Fieri nullo pacto poteſt, vt aut in tam multis corporibus, & tam diuerſis inſit prorſus vnus animus natura: aut in animis tam diſiunctis, & diſtantibus

eadem omnino ſit mens, eadem voluntas, eadem vis efficiendi. Quonam igitur modo tantum munus inſiſtemus, vt arbitremur nos aliquam ſimilitudinem illius æternæ trinitatis conſequi poſſe imitando? Via mihi quædam oſtenditur ante clauſa viribus humanis, nunc aperta cæleſtibus, atq; diuinis, & patens; quam breuiſſimè, quoad eius fieri poterit, oratione demonſtrabo. Sunt in nobis, vt multi, ac diuerſi animi, ſic etiam multæ, ac diſtinctæ, ſingulæ videlicet in ſingulis, mentes, atq; voluntates; quæ tum a ſe inuicem diſtrahi, ac duelli; tum inter ſe coniungi, & copulari poſſunt, & quodam quaſi communi vinculo adſtringi. Ac noſtræ quidem mentes opinionum, & ſententiarum diſcrepãtia diſſociantur, & diſiunguntur: earundem ſimilitudine, & conſenſione in vnum coaleſcunt. Nam cum omnium rerum, quas comprehendunt, ſpecies quaſdam, & velut imagines in ſe inſidentes habeant, cũ illis ita copulantur, vt ipſarum prorſus naturam induiſſe videantur, animiq; noſtri ſapienter à philoſophis omnia dicantur eſſe, quòd omnia & quæ ſubter, & quæ ſupra cogitatione queamus, & mente complecti. Vbi verò notitiam alicuius rei conceptam pepererunt, eam non aliter, ac matres partus, fœtusq; ſuos, eximio quodam amore naturæ amplectuntur. Ita fit, vt & quando variè ſentiunt de rebus, diſtrahantur, ac velut in contrarias partes rapiantur; & quando ſententiarum coniunctione inter ſe coëunt, vnum, & idem fiat e multis, ſiminus natura, certè conſpiratione, atq; conſenſu.

Taceo in præſentia de duabus illis philoſophiis antiquiſſimis, quarum vna à Thalete . Mileſio vſq; ad Socratem, altera à Pherecyde Pythagoræ magiſtro vſq; ad Democritum & Leucippum in obſcuritate naturæ potiſſimum fuit, & in cognitione diuinarum rerum occupata. Quantæ fuerint in eis diſſimilitudines prætermitto. Ab vno Socrate, qui primus dicitur de cælo deduxiſſe philoſophiam, & in medijs hominum cætibus collocaſſe, tanquam ab vno ſapientiæ iugo, quæ diſciplinarum ſunt facta diuortia? tempus me citius deficiat, quàm Socraticorum omnes multùm inter ſe diſtantes vias, & rationes enumerem. Cynici, Stoici, Cyrenaici, Epicurei, Peripatetici, Academici, hiq; duplices, veteres, & recentes; Herillij, Eretrici, Megarici, Pyrrhonei; aliæ multæ familiæ proſeminatæ ſunt tam inter ſe diſpares, tam diſiunctæ, vt nihil magis diſſimile fingi poſſit. Atqui omnes ab ijſdem Socratis fontibus manarant. Sed dum alius in Socraticis diſputationibus patientiam, & duritiem præcipuè miratur; alius maximè capitur voluptate; alius cognitionē, & ſciētiā præ ceteris rebus amplexatur; alius mediā quādā inter duritiem, et diſſolutionē ſententiā tuetur, diſſēſione ipſa diſcerpta, & quaſi diſciſſa Socraticorū doctrina, vna cū eſſet, multiplex, & varia, ſuiq; diſſimilis effecta eſt: neq; iā vlla ratione poſſumus eorū vnā dicere fuiſſe mentem, cum ſententiæ fuerint tam inter ſe diſſidentes, ac diſcrepantes; et alius aliam viam, aliam ſectam, alia inſtituta perſequeretur. At eos omnes, quibus idem probabatur, vſq; eò non ſegregamus, vt vul

gò pro vno numeremus. Voluntates autem vt abalie nantur odio, ſic amoris mutui vinculis arctiſſimè conſtringuntur. Habitat enim penitus qui amat in eo, quem diligit, vel quia omnia eius conſilia, quamuis abdita, & inuoluta, cogitationesq; tacitas animo inueſtigat, & euoluit: vel quia ſuſcipit perſonam ipſius eiusq; tum bona, tum mala ducit ſua; atq; eò ſenſim progreditur amando, vt a ſe ipſo alienus, & abſtractus apud eum magis, quem amore proſequitur, quã apud ſe eſſe videatur. Quòd ſi is, qui diligitur, mutuum facit, & ei, qui ſe amat, parem, atq; accipit, voluntatem reddit, tum illud profectò euenit, quod, eſt in amore ſummum, vt alter in alterius pectore quodammodo viuat, & vnus e duobus animis mira quadam, & inexplicabili ratione confletur. Veriſſimè nobilis ille Pauli diſcipulus Dionyſius Areopagita dixit, amorẽ habere vim faciendi vnum, & colligandi, præſtantiq; modo res inter ſe miſcendi. Prudenter Hierotheus & nomine, & vita deo ſacer, vt idem commemorat, ſcriptum fecit, amorem eſſe vim coniungentem, ac miſcentem. Rectè maiores noſtri conſuetudinem eam, quæ ab amore proficiſcitur, coniunctionem nominauerunt: ſiquidem deuinciuntur, & copulantur, & conglutinantur amantium, & eorum, qui ſunt in amore, quamuis diuerſæ voluntates, vt non iam multæ, ſed vna putetur: neq; aliud quidquam eſt amori propoſitum, vt copioſè diſſerit Ariſtophanes apud Platonem, niſi vt efficiat e duobus unum. Itaq; ſi deus ab eis, qui amore

iuncti

iunćti mutuo, nunquam a ſe diſcedunt, ſciſcitaretur, quid ſibi velint, quid optent; vnum ne fieri, & tamq̃ vnus eſſet, ita & viuere, & mori, & poſt mortem ēt permanere, non dubitat auctor grauiſſimus, quin id vnū cupere ſe, id in optatis habere reſponderent; quod ſi quando adipiſcerentur, tum demum nihil præterea deſideraturos. Quid multis opus eſt? litteræ diuinæ quibus aliis verbis amoris uim amplificare ſolent, niſi iis, quæ adhæſionem ſignificant, & copulationem? non animum Sichemi cum Dina conglutinatum fuiſſe teſtantur? non animos Ionathæ, & Dauidis tradunt fuiſſe conglutinatos? qui verò vtitur hoc verbo in amore declarando, is oſtendit, tātam in eo vim eſſe, vt vnum animum efficiat è multis. Hoc igitur duplex eſt vinculum voluntatis, & intelligentiæ, quo homines cum hominibus nectuntur: hæc gemina conglutinatio animorum in vnum coëuntium, quarum & vna ex altera ſæpe naſcitur, & neutra per ſe ſine altera poteſt eſſe aut perfecta, aut diuturna. Nam quò voluntas quadam inclinatione propendet, eodem vergit interdum etiam intelligentia; difficillimeq; fit, vt diſſentias ab eo, quem amas: & quorum opiniones, ac ſententiæ inter ſe mirificè conſentiunt, eorum voluntates diſcrepare, et in contrarias partes impelli fere non ſolent: et ſiue diſſentiant, ac inter ſe pugnent opiniones, coniūctio voluntatum nequit vel unum planè animū efficere, ve retinere diutius, et conſeruare vim ſuam: ſiue diffidant inter ſe voluntates, atq; diſcordent,

neq;

neq; ſola intelligentiæ conſenſio, & opinionum ſimilitudo perfectè colligat, & conglutinat animos humanos; neq; diu poſſunt, qui ſic affecti ſunt, in eadem manere ſententia. Atqui vbi ſumma eſt & mentium, & voluntatum concordia, vt neq; ſententiæ ſententijs, neq; appetitiones appetitionibus repugnent, & officiant, tũ illud vnum oritur, quod quærimus, abſolutum ex omni parte, atq; perfectum, cuius nuſquam in rebus humanis, præterquam in amicitia vera, ſimilitudo vlla reperitur. Hinc a veteribus Latinis vnanimes, & cõcordes appellati. Hinc Ariſtotelis illud non minus in vulgus notum, quam acutum, & graue reſponſum, amicum animum eſſe vnum in corporibus duobus habitantem. Hinc eiusdem illa memorabilis, & vera ſententia; qui eadem velit alteri, quæ ſibi; & in eum ſit non ſecus animatus, ac in ſe ipſum: qui pari dolore, pariq; lætitia afficiatur, atq; amicus: qui cum altero ſentiat, eademq; non vna aliqua animi parte, ſed toto animo expetat, hunc eſſe verum amicum, atq; germanum. Hinc illa priſcorum ſapientium ab ipſa natura profecta, & a plerisq; ſcriptoribus crebrò vſurpata vox, amicum eſſe alterum eundem. Quoties vidimus P. B. quoties vidimus præſentes amicos, in aſpectu, et ſermone mutuo acquieſcẽtes, incredibili cumulari gaudio, & quadam voluptate ſine ſatietate paſci; abſentes autem, & locorum interuallo diſiunctos, licet abundent alijs omnibus animi, corporisq; bonis, & externis, in media tamen copia neſcio quid requirere, & angi ani-

mo, & tacito quodam deſiderio contabeſcere? Huius autem deſiderij, & doloris quam arbitramur eſſe cauſſam? nimirum cum ſit vnus animus conflatus e duobus, alterum alterius dimidium eſſe neceſſe eſt, vt per leganter prudens poëta dixit; & cum diuiduntur locis, vterq; ſibi aliquid deeſſe ſentit, & eam, quæ abeſt, deſiderat partem ſui: vel potius cum in amicitia perfecta vnus alteri ſit alter ipſe, cum longe abſunt, vterq; ſe ipſum a ſe abeſſe dolet, & ſe ipſe præſens requirit abſentem. Ab hoc tanto mentium, voluntatumq; conſenſu ſimiles inter ſe prorſus functiones, actiones, officia, ſicut ab vno fonte manant. Etenim ſi omnis hominum vita intelligentia, & voluntate gubernatur, atq; hæc ſunt nobis duo præcipua & faciendi, & agendi principia, qui poteſt eorum vitæ genus eſſe diſſimile, quorum ſenſus omnibus in rebus mirè congruant? cernimus eos, quorum eſt inſignis inter ipſos animorũ coniunctio, non ſolum iiſdem ſtudijs teneri, iiſdem rebus delectari, & dolere, ſed etiam vti ſimili amictu, & inceſſu. Tanta eſt vis illius concordiæ, quæ mentes eorum, voluntatesq; conſtrinxit, vt ne minimis quidem in rebus eos a ſe inuicem diſiungi, ac diuelli patiatur. Verùm hanc tantam & animorum, & factorum conſenſionem, quantam vix in duobus, tribus ue paribus amicorũ aliquando vidimus, vel audiuimus, vel legimus fuiſſe, in omnibus hominibus, tanta varietate nationum, ciuitatum diſſimilitudine, diſcrepantia ſermonis, atq; linguæ, ſine aliquo diuino munere, & dono

exiſtere

exiſtere poſſe credere,ſtultum eſt;cum præſertim ne ciues quidem eiusdẽ ciuitatis vt idem omnino ſentiant, idem velint,humana vi, & induſtria perfici poſſit. Magna eſt in rebus ipſis obſcuritas: magnæ in hominum ingenijs diſſimilitudines: celeriora,tardiora,acutiora,hebetiora: crebras, & graues oriri de rebus diſſenſiones neceſſe eſt.Legimus priſcorum philoſophorũ libros diligenter,& accuratè conſcriptos.quàm multa non diuerſa modò,verùm etiam inter ſe pugnantia reperimus? mitto de natura,nam id magis fortaſſe ferendum videretur. de vita beata,de ſummo bono, de forma ciuitatis;de publicis,priuatisq; moribus; de virtutibus,& vitijs; de rebus appetendis & fugiendis; & quod ad vitam bene,ſanctèq; inſtituendam caput eſt de natura, & immortalitate animorum, quam vehementer inter ſe,& quanta contentione decertant?neq; verò facilius eſt coniungere voluntates, & ad concordiam omnes omnium appetitiones adducere. Sunt variæ corporum conſtitutiones,diſſimiles naturæ, diuerſi mores. Accedit educatio,inſtitutioq; puerilis,& diſciplina partim publica cuiusq; gentis, atq; ciuitatis, partim priuata,atq; domeſtica: quibus in rebus cum tanta ſit differentia, quantam nemo verbis explicare queat,ſperandum non eſt amoris humani viribus effici poſſe, vt ſit omnium hominum vna, & eadem voluntas: At certè in rebus ad ſalutem æternam neceſſarijs idem ſentire,idem velle, ac nolle oportet eos, qui ſalui eſſe velint. Quid hic excogitauit Deus Opt.

& Max. ille Deus, qui nos ad hanc ſententiarum, & voluntatum coniunctionem delegit, conuocauit, aggregauit, quid excogitauit? quid fecit? Vide P. B. quantum principi, & parenti ſalutis noſtræ debeamus. nullis noſtris promeritis, naturæ ſuæ ſigulari benignitate, duas nobis virtutes, fidem, & caritatē dedit, vt quod aſſequi per nos ipſi non poſſemus, id diuino munere, atq; beneficio nō magno negotio conſequeremur. Fides contrarias de rebus neceſſarijs opiniones ex animis euellit; caritas tollit omnia diſſidia voluntatum: Fides quid omnes conueniat ſentire demonſtrat; caritas ad ea diligenda, quæ amanda ſunt, animos accendit: Fides conſpiratione ſententiarum mentes coniungit, caritas amoris diuini vinculis colligat voluntates. Contendebant antea multis de rebus diſſidentes inter ſe familiæ philoſophorum; et cum ſæpenumero cōtraria docerent, ſua quæq; decreta confirmans, alijs etiam perſuadere nitebatur. Fides magna ex parte tollit e medio moleſtum illud, perniciosumq; certamen: vt etiam ſi nonnullis de rebus contraria exiſtimare non ſit nefas, de illis tamen, quæ ſunt prorſus ad beatam immortalitatem aſſequendam neceßaria, idē omnes, et ſentiamus, et loquamur. Quid enim ais philoſophe? quid in illis gymnaſiorum exedris otioſè reſidens, tumultuoſè voci feraris? an nullum eße deum? at eße fide pro explorato nos habemus. an humanam eum habere ſpeciem, et figuram? at deum corpore carere, et ab omni concretione ſegregatum eſſe, docet fides, an non regi res humanas

manas prouidentia? at ne ſolium quidem vnum ex arbore, vel capillum ex hominum capite defluere ſine diuina voluntate fides tradit. num æternum eſſe mundum? at nouam rerum molitionem, & initium huius vniuerſitatis fides nobis exponit. nihil ne omnino manere; nullum ſenſum reſidere poſt mortem? at noſtros animos immortales eſſe, & ad corpora ſua redituros aliquando, fides oſtendit. aniles ne eſſe fabulas improborum ſupplicia poſt obitum, præmia bonorum? at reddituros omnes Deo totius vitæ rationẽ, & digna quęq; ſuis dictis, atq; factis vel præmia, vel ſupplicia reportaturum, declarat fides. nullus error eſt, ab illa beata, & immortali vita nos excludens, quem non radicitus extrahat, & extirpet fides. Multa conturbare ſolent hominum vitam, & alienant aliorum ab alijs voluntates; tántumq; vel odij, vel inuidiæ incendium excitant, vt nulla queat hominum prudentia reſtingui. Ea omnia caritas, cum omnino e medio tolli nequeant, ita debilitat, et frangit, vt nulla iam pernicies ab illis impendeat ijs, qui cæleſti amore ardent. Eſt namq; caritas magnanima in perferendo; benigna et lenis in cõdonando: in rebus aliorum ſecundis non inuida, non inhumana, neq; crudelis in aduerſis: inconſtanti leuitate non fluctuat; contumaci ſuperbia non intumeſcit. Honos, vel ignomina proponitur? non ambitione incenditur; non iniuſtæ ignominiæ metu commouetur. Spes quæſtus inuitat? non ſuis magis commodis, quã aliorum vel neceſſitati, vel vtilitati ſeruit. offenditur? non

non excandeſcit iracundia. læditur? nemini ſe vlciſcendi cauſſa machinatur aliquid mali. verbis improborũ excitatur ad nocendum? nullius iniuria, vel incommodo delectatur. ad fallendum, ad fraudãdum impellitur? veritate mirabiliter gaudet. quid eſt tam durum, tam aſperum, tam acerbum, quod non illa ferens æquo animo, libenter ſileri patiatur? quid is, qui diligitur loqui poteſt, quod illa non credat? quid tã difficile quid tã arduũ uideri, quod illa perficere ſe poſſe nõ ſperet? quid tam formidoloſum, atq; terribile, quod non illa vel ſuſtineat præſens, vel adueniens excipiat animo erecto, parato, & inuicto? deniq; quidquid eſt, vnde diſcordiæ, atq; diſſidia naſci poſſint, id in eius animo nihil habet loci, quem diuinæ caritatis ardor inflammat. Quid ergo eſt? quoniam qui idem credunt, idem amant, idẽ ſperant, eorum nec oratio verbis, nec moribus vita diſcrepare poteſt, fit vt omnes eiuſdem fidei, & diuini amoris vinculis deuincti, toto cum ſermonis, tum vitæ genere mirificè concordent. Itaq; D. Paulus omnia ſemina diſcordiarum e Chriſtianorum animis eruere contendens, Hebræos hortabatur, ne ſe varijs doctrinis, & nouis, atq; peregrinis a veritate abduci ſinerent, & leuiter huc illuc circumferri: Corinthios obſecrabat, vt idem loquerentur omnes, & ſine concertatione, ſine diſſidio, perfectè in omnibus rebus eſſent vna mente, ſententiaq; copulati: pro Romanis deum verbis ſupplicibus orabat, vt quod quisq; de ſe, idem de alijs quoq; ſentiret; quod eſt caritatis: rurſus Corinthios

thios admonebat, vt idẽ cogitarent, & ſentirent, quod efficit fides; & pacem cum omnibus haberent, quod præſtat caritas diuina: poſtremo Philippenſes, vt idem ſentirent, eandem erga ſe mutuo caritatem, & beneuolentiam haberẽt, grauiſſimis verbis obteſtabatur. Videlicet intelligebat, ad concordiam, & animorum coniunctionem nos fuiſſe conuocatos, vt vno animo, vno ore debitam Deo laudem, honorem, cultumq; tribuamus; & nos officio, muneriq; noſtro non deeſſe cupiebat, quando Deus non defuiſſet ſuo: & rem tantã ſine fidei, caritatiſq; præſidijs non poſſe perfici ſentiebat. Et certè vnde inter hæreticos tum antiquos illos, tum hos nouos, ac recentes tam multæ de rebus maximis contentiones ortæ, vt in eos vetus illud egregiè conueniat, quot capita, tot ſententiæ; multoq; vehementius ipſi inter ſe & pugnarint, & pugnent, quam nobiſcum? nonne quòd fidem communem mentium, & ſententiarũ nexum reiecerunt? vnde inter eos etiam, qui de rebus diuinis non aliter, quam oportet, opinantur, et loquuntur, tum publicè, tum priuatim tam diſſimiles vitæ rationes, tam diuerſi mores, tam inter ſe contraria ſtudia, & actiones? vnde tot ſimultates, tam graues inimicitiæ, tam acerba odia, tot bella, pugnæ, cædes? an nõ quia ſanctiſſimum caritatis, & beneuolentiæ mutuæ nodum impiè ruperunt, vt etiam ſi ſententijs congruãt, appetitionibus tamen in diuerſas partes rapiantur? at vero qui fidem, & caritatem integram retinuerunt, eorum tam firma, & conſtans eſt, vt

ſemper

ſemper fuit, opinionum, voluntatumq; ſocietas: tanta dictorum, factorumq; conſenſio, vt cum vndiq; turbulentiſſimis diſcrepantium errorum fluctibus, & procellis exagitata fuerit, & etiam nunc exagitetur, nulla ui tamen queat, nullo improbitatis turbine diſſolui. Vt quondam fuit totius multitudinis credentiū cor vnū, & anima vna, ſic modo quicumq; ſunt tales, quales homines Chriſtianos eſſe conuenit, vno animo, vna ſententia, vna voluntate conſpirant. Nullum eſt gentiū, nullum ciuitatum diſcrimen: nihil intereſt vbi quisq; ſit natus: non refert quam ſequutus fuerit ante diſciplinam, modo ſe contulerit ad Chriſtum. Non eſt Iudæus, neq; Græcus; non eſt ſeruus neq; liber; non eſt maſculus, neq; fœmina; ſed omnes, gente, conditione, ſexu, ætate differentes, vnum ſummus in Chriſto, quoniam omnia, & in omnibus Chriſtus; corpore inquam, & ſpiritu vnum ſumus. Diſiungimur quidem hoc naturali corpore hebeti, & tardo: ſed cum omnes ſanctiſſimo Chriſti corpore, ſanguineq; paſcamur, cibi cæleſtis, & potus communitate vnum cum eo corpus efficimur, et eiusdem myſtici corporis diuerſa quidem, ſed non auulſa, neq; ſeparata membra. Sumus animis diuiſi, cum animum quisq; ſuum habeat, ab alterius animo diuerſum: verùm in mentibus omnium licèt diuiſis, atq; ſeparatis, vnus, & idem habitat Spiritus Sanctus, qui totum corpus eccleſiæ, uelut animus, format, fingit, quò uult impellit, & regit. Is nos unum ſecum ſpiritum reddit, quoniam qui adhæret domino, unus cum eo ſpiritus

ritus eſt. Contemnimus enim vitam hanc nobis cum beſtijs communem, & ſancti ſpiritus legibus omnino paremus; factiq; diuinæ naturæ conſortes, filij Dei nominamur & ſumus. Eiusdem Spiritus ſancti beneficio habitat in nobis pater, habitat filius, habitat ſpiritus ſanctus, habitant omnes tres hypoſtaſes, unus deus, qui nos inter nos admirabili quodam modo, ſecumq; coniungit. Si quis, inquit, diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, et manſionem apud eum faciemus. In quibus igitur habitat idem Pater, idem Filius, idem Spiritus ſanctus, vnus et idem Deus: qui cum eo vnum, et idem efficiuntur, hi non vnum, et idem inter ſe eſſe qui poſſunt? non ſine cauſa generis humani liberator illud poſuit in precatione ſua; ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint; sed illa diuina, qua cuncta dixit, & fecit sapientia, tacite ſignificare voluit; vt ipſe cum patre eſt vnum, quòd eiusdem naturæ communione penitus inſit alter in altero; ſic nos, ad aliquam ſocietatem diuinitatis adſpirantes, quòd idem ſit in omnibus deus, & cum eo fide, & caritate copulati hæreamus, alios in alijs eſſe quodammodo, & omnes inter nos indiſſolubili nodo conſtrictos, in vnum quaſi corpus coire debere. Hæc eſt eccleſiæ Chriſtianæ diuinis virtutibus nixa conſenſio: hæc ſempiternæ trinitatis imitatio: hæc tam abſtruſi myſterij ſimilitudo, quam Chriſtus in populo ſuo requirit: hæc eorum regio, atq; uia, qui ad hunc tam altum

dignitatis gradum aſcendere conantur. Vult ſeruitutis noſtræ depulſor, dux, & parens libertatis; nos omnes in fide, in beneuolentia, & caritate mutua permanere, firmiſſimo pacis vinculo ſic inter nos coniugatos, & connexos, vt hæc animorum coniunctio voluntaria unitatis naturalis trium perſonarum imago quædam videatur eſſe, nulloq; modo neq; iucundarum rerum illecebris diſſolui; neq; triſtium exſpectatione, et metu dirumpi, aut diſcindi poſſit; ſed pietatis, & ſanctitatis communione integra ex omni parte, inuiolataq; ſeruetur. Hic nobis laborandum, & ſudandum eſt: hic ſtudium, hic cogitatio, hic cura defigenda: in hoc omnes corporis, animiq; nerui contendendi, ſi digni hoc nomine videri, quo iure optimo gaudemus; ſi vita beata, & æterna frui volumus; vt ad illam omnes mentes creatas ſuperantem diuinarum hypoſtaſeon coniunctionem proximè, quoad noſtra feret mortalitas, accedamus. Illarum penitus eadem eſt intelligentia: noſtræ mentes, quamuis diuerſæ, tamen eiuſdem fidei decretis ſine vlla diſſenſione conſpirent. illarum vna prorſus eſt voluntas: noſtræ diſſimiles voluntates ita mutuæ beneuolentiæ, & caritatis vinculis alligentur, vt nulla vi queant, nullo periculo diuelli. illarum eadem eſt vis, ac poteſtas, qua res omnes pariter, & procreant, & tuentur, & regunt: ſic in nobis vnum, & idem vitæ genus, omnibus virtutibus inſignitum, ab eadem fide, & caritate proficiſcatur. Quid plura? non poſſumus omnino idem eſſe natura: ſit tanta fidei, &

ſtudiorum

ſtudiorum, & voluntatũ, & rectè factorum ſocietas, atq; conſenſus, vt tollatur omnium nationũ delectus, atq; diſcrimen. Si membra corporis inter ſe pugnare perniciosum eſt; nonne oẽs eiusdem corporis partes ſumus? ſi, quæ anima vna, & ſpiritu aluntur, & reguntur, diſcrepare fœdum eſt, nõne totum corpus eccleſiæ, cuius nos membra ſumus, eiusdem Sancti ſpiritus nu, & numine continetur? ſi, qui pariter idem præmium exſpectant, ſperati boni ſocietate deuinciuntur; an non omnes ad eandẽ ſpem vitæ beatæ, & immortalis vocati ſumus? ſi, qui numerantur in eiusdem familia, cõcordes eſſe par eſt; num non oẽs cõmunem dominũ habemus Deũ? ſi religio, & opinionũ ſimilitudo coniungit animos; nonne omnes eandem diuinitus hauſimus fidem? ſi ſacra, ſi cæremoniæ, ſi myſteria conglutinãt voluntates; an non omnes eiusdem baptiſmatis participes ſumus? eadẽ ſacra colimus? eãdem cæremoniã, & cultum aduerſus illam ſupremã, beatãmq; naturam adhibemus? Deniq; ſi fratrum diſſidia meritò reprehẽduntur, nõne oẽs filij Dei ſumus, & occulta Sancti ſpiritus adoptione, quem antea, et viri boni, vt ſeueriſſimum iudicem exhorreſcebant, eundem nos vno ore cũ tacita quadam animi voluptate nominamus patrem? Liceat mihi P. B. in hoc grauiſſimo concilio orbis terræ ſimpliciter, & ſine fuco aperire quid ſentiam. Vos Patt. Ampp. bonam in partem obſecro accipite quæ dicam. Etſi populus Chriſtianus vniuerſus hãc tãtam concordiam amplecti, & colere ſtudioſe debet, nusquã

tamen tam incẽſum eius cõſeruandæ ſtudium, quam in hoc grauiſſimo, ſanctiſſimoq; cœtu, cerni arbitror oportere. Tu P. B. quem iure iſta auctoritate tanta, & maieſtate præditum videmus, Chriſti Opt. Max. locum obtines. Vos Patt. Ampp. apoſtolorum, qui cum illo erant, perſonam ſuſtinetis. Vt apoſtolis & inter ipſos, & cum magiſtro ſemper egregiè cõuenit, ſic vos inter vos iunctos animis, & cõcordes eſſe decet. Qui excelſo in loco ætatem agunt, eorum vitam, ſingula dicta, atq; facta oculi multorum obſeruant. Si, quod Deus auertat, ſi collegium hoc auguſtiſſimũ aliqua diſcordia inteſtina laborabit, & aut ipſum a ſe, aut a ſuo principe & capite Chriſti vicario diſſidebit, quid tandem mali nõ erit ſubeundum populo Chriſtiano? aut quæ ſpes reſidebit, poſſe alios inter ſe iungi hac cõcordia cæleſti? ſin autem, quod ita ſemper futurum ſperamus, hoc concilium idem cum ſuo duce & ſentiet, & volet: ſi tu P. B. nihil omnium gentium ſalute duces antiquius; ſi vos Patt. Ampp. ſemper memineritis, vos ob curæ ſimilitudinem, quam omnibus gentibus æquabiliter a uobis præſtari conſentaneum eſt, patres appellatos, et oẽs homines in liberũm loco ducetis, quo ſtudio ceteri tum publice, tum priuatim ad pacem incumbent? quàm facile principum inimicitiæ, ſi quæ fuerint exortæ, delebuntur? qua vitæ trãquillitate perfruemur? huc igitur huc operam, induſtriamq; noſtrã conferamus; & quoniam ad mirificam omnium rerũ conſenſionem conuocati ſumus, demus operam, vt vi-

tam,

tam, quemadmodum hoc tam præclaro fine dignum eſt, inſtituamus: humiliter, ac demiſſe de nobis & ſentiamus, & loquamur: mites nos erga ceteros, lenesq; præbeamus: alij aliorũ vel ineptias, vel iniurias æquo animo feramus: ſollicitudinem conſeruandi mutua cõcordia Sancti ſpiritus communionem nullo tempore, aut loco deponamus. Hoc filius Dei quærens, humanã induit naturam, cum ſe ipſe ad homines pacificandos veniſſe profiteretur. hoc verbis, hoc factis docuit, hoc egit dum inter homines fuit, hoc deniq; ſupremo vitæ tempore a patre precatus eſt, vt ex omnibus gentibus vnum quaſi corpus eccleſiæ conflaretur. Hoc Petrus, hoc Paulus, hoc ceteri apoſtoli a Chriſto docti, quantũ ex ipſorum ſcriptis intelligi poteſt, maximè contenderunt, vt in eccleſia nulla eſſet de religione diſſenſio: nulla diſcrepantia volũtatum: nullum diſſidium morũ, atq; vitæ. Quò maiore odio digni illi videri debent, qui amentia quadam, & furore inſtincti, turbulentis, ac ſeditioſis clamoribus Reip. Chriſtianæ partes, tanquam eiuſdem corporis membra, diſtrahere, ac diſcerpere conãtur. Fuit cõſuetudo ſemper hæreticorum cõſuetudini bonorum, & rectè de religione ſentiẽtium cõtraria penitus, & aduerſa. Illi idem oẽs loquebãtur; hæretici non ſolum alij ab alijs, verùm etiam ipſi à ſe nõnunquam vehemẽter diſſẽtiebat: illis erat eccleſiæ cõcordia propoſita; hæreticis nihil niſi diſſidia, & ſeditiones: illi colligere diſperſos, diſcrepantes ad vnam reuocare ſentẽtiã, componere res perturbatas: hæretici

congre-

congregatos diſſipare; concordantes in multas diſſimiles, ac inter ſe pugnātes opiniones diſtrahere; ſacra profana miſcere, & cõturbare nitebātur. Nihil de Nicolaitis dicam, nihil de Hebionitis, nihil de alijs impuriſſimis gregibus transfugarum, qui iam tum apoſtolorum temporibus magnos in eccleſia tumultus, & diſcordias pernicioſas cõcitarūt. Non colligam Arianos, Sabellianos, Eunomianos, Macedonianos, aliasq; veteres Reipub. Chriſtianæ peſtes, quæ diuiſæ cõtrarijs erroribus, magnas, nobileſq; partes a toto corpore abſciſſas ad perniciem, & interitum abſtraxerūt. Hos modo turbines, has eccleſiæ procellas intuere animo, quæ noſtra, patrumq; memoria, bonis parum vigilātibus, extiterunt. Nondum quinquageſimus annus eſt à Lutheri nefaria religionis oppugnatione. Audiuimus domeſtica, crudelia, & exitioſa bella Germaniæ, qualia nulla vnquam barbaria cum ſua gente geſſit; quæ miſera nunc, & perdita, nõ ſolùm ab eccleſiæ communitate ſegregata, ſed etiam in hæreticorum factiones amplius. LXXX. diſtracta, quotidie veteres opiniones contemnẽs, amplexans nouas, calamitatibus ipſa ſuis paſcitur, & delectatur. Paucis abhinc ānis Caluinus neſcio quis illuſtre ſuum nomen eccleſiæ calamitate reddere velle cœpit. Vidimus prope oculis per hoſce duos annos, & videmus totam Galliam in armis, non vſitato, non humano more tumultuantem. Quàm multa oppida obſeſſa ſunt? quàm multa vi capta, & direpta? quot viri præſtantes, ereptis bonis, e ciuitatibus

quiq;

quiq; ſuis præcipites eiecti? quàm indignæ ſacerdotũ & monachorum factæ cædes? quæ ſtrages editæ? a quibus templis,antiquis,religioſis,ornatis, & refertis impias,& inceſtas manus illæ beſtiæ continuerunt? modo læti nuntij,modo triſtes afferuntur. recreamur, angimur, ſperamus, timemus: quæ ſi tam variè noſtrûm abſentium animos afficiunt, quid illis accidere putamus,qui ſingula mala præſentes, & acerbiſſima patriæ funera intuentur? vtinam dubiæ,ac formidoloſæ res vetuſtiſſimi, Chriſtianiſſimiq; regni meliores exitus habeant, quam veremur: & illa pax ob indignam clariſſimi ducis necem facta cum obſeſſis ad ſalutem potius illius gentis,quam ad perniciem, fuerit conſtituta: illi certè magno apud omnes odio eſſe debent,qui tam breui,tot bella,tam atrocia,tam calamitoſa coflare potuerunt. Vos ne generis humani peſtes; eccleſiæ furiæ;faces patriæ;religionis hoſtes;ſacrorum prædones;labes,ac ruina orbis terræ; vos,inquam, qui e ſtabularijs, & cerdonibus facti eſtis repente populi magiſtri,& doctores,tanta eritis confidentia, & audacia,vt ſpreta antiqua diſciplina; ſanctiſſimis templis incenſis;effractis,atq; proſtratis pietatis maiorũ monumentis;pollutis religionibus; cum omnia iura diuina,& humana incredibili ſcelere violaueritis,in illis ganearum tenebris,cibo,vinoq; confecti,eructetis ſermonibus veſtris cædem piorum,direptiones vrbium, regnorum vaſtationes, & incendia? Magna immortali Deo,quem Reipub.Chriſtianæ principem,& cuſtodem

dem verè nominamus;habenda eſt gratia P. B. quòd animum tuum magnum, & excelſum, qui ſecundum Chriſtum Opt. Max. dux,& caput es eccleſiæ, ad opẽ nobis in tantis calamitatibus ferendam excitauit. Tu ad diſcutiendas errorum nubes, & corrigendam morum diſciplinam Concilium Oecumenicum Tridentum indixiſti: tu per legatos omnes Germaniæ principes, et liberas ciuitates ad remedium malorum accipiendum inuitaſti: tu viros eximia doctrina tum Pontificij, tũ diuini iuris,& ſacrarum litterarum ſcientia præſtantes,ad vnamquamq; rem examinandam tua liberalitate ſuſtẽtas;cum eis apertè præcipias,vt nihil aliud dicant,niſi quod cum vero viderint cõuenire: tu pœnarum metu recuſantes, & tergiuerſantes ſingularũ eccleſiarum rectores ad ſuum munus obeundum impellis;& ceteras Reipub. Chriſtianæ partes afflictas,propeq; deſperatas inſtitutis, & decretis ſalutaribus recreas, & confirmas. Omitto cetera, quæ de te P. B. dici poſſunt. profectò aut nulla iam ſpes reliqua eſt retinendæ pacis,& concordiæ; aut ſi qua reliqua eſt,tota poſita eſt in hac vigilantia,labore,diligentia tua. Perge igitur bone paſtor perge alere,tueri,ſanare gregem tuum, & cuius cauſa Ieſus Chriſtus princeps paſtorum omnium ſanguinem,& vitam ſua ſponte profudit,in eius tu ſalute conſeruanda noli defatigari. Vos verò Patt. Ampliſſ. quorum conſilijs Pius IIII. Pontifex Max. regit,& moderatur orbem terræ, incũbite,obſecro,incumbite in eam curam,quæ eſt maximè

propria

propria cum muneris, & officij, tum ſapientiæ veſtræ, & in omnes homines beneficentiæ. Tendunt ad vos ſupplices manus Pannonia, & Germania; quæ magna ex parte ſic impiorum impetu ſunt deformatæ, vt veſtigia priſtinæ, ac veræ religionis vix vlla compareant: tendit Gallia, quæ amiſſo prope cognomento maiorum pietate parto, regem ſuum a ſuis pacis conditiones accipientem aſpexit. Omnes, quæ vbiq; ſunt, nationes ueſtram opem exſpectant; ueſtrum auxilium ac miſericordiam implorant; ut reconciliatis tot ciuitatibus, & ſuo corpori reſtitutis, conſenſione doctrinæ, coniunctione voluntatum, honeſtate vitæ illam diuinarum perſonarum naturæ unitatem imitantes, quæ modo credunt, videre poſt obitum poſſint, & ſempiterna, ac beata vita cum Patre, & Filio, & Spiritu ſancto vno Deo perfruantur, cui in omnem æternitatem gloria, & imperium debetur.

AD PIVM. IIII. PONT. MAX. ORATIO. IV.

CLARIOR præſentia tua, quàm ſolis luce dies, & inopinato aduentu ad æternam poſteritatis memoriam conſecratus tantam nobis omnibus lætitiæ voluptatem affert P. B. quantam hæc tam illuſtris voluntatis erga nos ſignificatio, tuumq; ſummum orbis terræ de noſtra Societate iudicium debet afferre. Sed obſtat lætitiæ prope geſtienti a tanta

maieſtate profectus metus, & quantum illa remittit, ac dilatat animos, tantũ hic contrahit, in anguſtumq; deducit. Cuius enim quamuis paratam, & promptã audatiam non impediat illius aſpectus, quem principis apoſtolorum ſucceſſorem eccleſiæ vniuerſæ caput, & epiſcopum; ſummum Chriſtianæ religionis interpretem; omnium gentium parentem; alterum quaſi Chriſtum inter homines eſſe confitemur? Quòd ſi tantæ nobis adeſſent vel rerum, vel orationis copiæ, quantas iſta maieſtas diuinæ proxima poſtulabat, eſſemus meliore animo P. B. & aliquam officij tantæ beneuolentiæ debiti partem perſoluere certè conaremur. Verùm & omnem domus exornandæ facultatem inopia præcidit; & laudum tuarum magnitudinẽ oratio noſtra reformidat; quæ magnopere veretur, ne ſi tot res, tam inſignes, tam longè, lateq; patentes coarctare; immenſumq; dicendi campum modicis huiuſce dictionis peranguſtæ regionibus definire voluerit, ab ijs, qui te circumſtant, prudentiſſimis viris iure videatur. Dicent alij, quibus vberius flumen ingenij tributum eſt, ædificia, portas, vias, reſtituta templa, nouas munitiones vrbis, pulcherrimam, & copioſiſſimam ſacrorum librorum officinam. Commemorabunt publicam Reip. Chriſtianæ pacem, quæ te Pont. Max. ſic omniũ principũ animos mutua caritate ſemper tenuit deuinctos, vt vnus omnibus terris imperare videatur. Celebrabuntur litteris multorum, atq; linguis diurni, nocturniq; labores tui; & illæ tam aſſiduæ vigiliæ, atq; curæ,

tæ, quæ ad extirpandas falſas de rebus diuinis opiniones, & errantes in viam reducendos penitus incubuerunt. Conuentus illi Tridentini, tantaq; ſummorum hominum frequentia, & ſplendor, ac decreta ſalutaria, te duce, & auctore facta, prædicabuntur: quæ cum omnia & auctoritate tua, quæ proximè ad diuinam accedit, comprobaris; & tam ſedulo ad exitum adducenda cures, nulla vnquam ætas de tuis laudibus conticeſcet. Bella vero Galliæ pro veritate, pro bonis moribus, pro Reip. Chriſtianæ dignitate contra perditorum hominum fraudem, corruptelas, conſiliaq; nefaria ſuſcepta; & ſubſidia fideliſſimæ, atq; antiquiſſimæ prouinciæ propemodum oppreſſæ; regi optimo, & ſingulari pietate, a ſuis fere circumuento; bonis deniq; omnibus in illa tanta perturbatione, ac deſperatione rerum a te miſſa, quantam ad dicendum materiam, quantã ad ornandum copiam, quantam facultatem ad augendum illis præbebunt, quos Italia, ingenuarum artium ſecundum Græciam parens, alit veteris eloquentiæ hæredes, quam quondam accepimus in hac vrbe fuiſſe verſatam? Ego vero te P. S. cum virtutibus tuorũ, tum actionum tuarum ſplendore beatum eſſe arbitror. Nam cum eos circum te ha habeas propinquitate coniunctiſſimos de quibus nihil vnquã audiuimus alienũ vel ab humanitate, vel a maieſtate tua; multa vero digna tuo nomine, digna genere, digna pietate; tu ipſe nunquam ea meditari, dicere, agere deſiſtis, quæ iucundam ad poſteros reddant tui Pontificatus memoriam

ſempiternam. Mitto quibus P. R. beneficijs publicè, priuatimq; cumularis. Non dico quàm multa contuleris in alias familias ordinum religioſorum: Noſtram hanc Societatem, vt tempore, ſic etiã dignitate poſtremam, quanto fueris amore complexus, vt alia plurima, & certiſſima argumenta prætercam, illa tua quotidiana liberalitas declarat, quæ cum pecuniam non exiguam in ſingulos annos ad hanc tantam multitudinem alendam vltrò ſuppeditet, omnia a te ſumma nos exſpectare iubet. Conuerte P. B. quoquo verſus iſtos oculos, indices lenitatis, & beneficentiæ. Hæc atria, hos parietes, illum hortum, hæc tecta circumſpice. Quidquid intuebere, totum id monumentum eſt humanitatis, et liberalitatis tuæ: tantò nobilius, quàm quæ in ornamentis, & munitionibus vrbis cõſtituta ſunt, quãtò corporibus tardis, & abiectis celeres, ac diuinæ mẽtes antecellunt. Etenim cũ antea inquilini in hac vrbe erraremus, tu ſtatim vt Pont. Max. creatus es, nos in hoc tã amplo, et illuſtri domicilio collocaſti; quod cum oĩa noſtra merita per ſe vincat, a tua tamẽ incredibili benignitate ſuperatur; quæ ſtudens vetera beneficia nouis augere, neq; humilitatem noſtram, neq; parietes inornatos, nudosq; contempſit; ſed omnia magna, & auguſta effici vere ſentiens, quæ ipſa ſua luce decorarit, maieſtatem illam, cui anguſtus eſt orbis omniũ terrarum, in hanc domum, velut in vnum vrbis angulum, totam incluſit, vt illud munus tantum hoc tacito quaſi teſtimonio de nobis multò & gratius, & illu-

ſtrius

ſtrius redderetur. Quæ cum ita ſint P. B. quas tibi nos gratias nec agere, nec habere poſſumus pro tuis beneficijs immortalibus, ac diuinis, eas vt tibi reddat ab illo architecto, & gubernatore mundi Deo perpetuò precabimur: et qui ſuſcepto uitæ inſtituto ſemp ſuimus omnino tui, deinceps, tum veteribus, tum recentibus meritis tuis tibi magis obſtricti, pro noſtra virili parte, Deo bene iuuante, dabimus diligenter operam, ne qua pars officij noſtri iure requiratur: atq; hoc bonarum artium ſepti comitatu, quem cernis, vt adhuc fecimus, & Sedis Apoſtolicæ maieſtati, & eccleſiæ vniuerſæ tum ſaluti, tum dignitati ſeruiemus. Tu P. B. perge noſtræ Societatis, vel potius tuæ, operam, ita vt facis, cum in alij rebus omnibus, tum in bene inſtituēda iuuentute uerbis, auctoritate, re iuuare, quò maiores tibi fructus ferre poſſit; & illud ſtatue, quod certè exiſtimare debes, hos tam alacres tuæ poteſtatis adminiſtros in tuis maximis occupationibus, tantisq; de omnium gentium ſalutæ curis tamen aliquæ tuæ prouidentiæ parte contineri.

AD ROMANAM IVVENTVTEM de auita dicendi laude recuperanda Oratio. V.

GAVDEO Patres religioſiſſimi, gaudeo vehementerq; lætor, intermiſſum anno ſuperiore rhetoricæ docendæ munus mihi rurſus hoc tempore fuiſſe mandatum; & , vt quod ſentio loquar, diuino conſilio factum eſſe arbitror, vt apud ſapientiſſimos, æquiſſimosq; viros plus ad hanc prouinciam experto deferendam communis multorũ vtilitas, quàm ad laborem tantum feſſo minuendum priuata vnius requies valeret. Primum enim offertur mihi occaſio bene merendi: quod multò eſſe præclarius, quàm accipere beneficium, cæleſtis hominum magiſter aliquando confirmauit. Deinde obſeruantia erga eos, quibus omnes vitæ meæ rãtiones vltro commiſſi, declaratur: quæ ſatis intelligi, ac perſpici profectò non poteſt, niſi cum arduæ res, ac difficiles imperantur. Poſtremò hoc me etiam Romanæ iuuentuti debere intelligo; quæ cum mirificum ſemper erga me ſtudium alacritate, frequentia; vbi opus erat, ſilentio; vbi res poſtulabat, oratione declarari; niſi ei ad ſummam eloquẽtiæ laudem efflo-reſcenti tantum ipſe prodeſſe coner, quantum poſſim, quod certè perexiguum quiddam eſſe uideò; ſed niſi omnes ætatis, & induſtriæ meæ neruos in ea adiuuanda contendam, iure ſanè optimo exiſtimer, & dicar ingratus. Vos Romani iuuenes pari ratione gaudere, lætariq;

tiq; debetis, non mea minus, quam veſtra cauſſa: veſtra quoniam id nobis non petentibus datur, quod neſcio an vobis veniſset in mentem poſtulare: mea quoniam hoc officium meum mihi fructuoſum, iucundum vobis, Deo gratum, & acceptum fore confido. Neq; verò me vnquam puduit, neq; pudebit, quam aſsecutus ſum bene dicendi rationem, ſi tamen ſum aliquam aſsecutus, certè in qua tamdiu elaboraui, eam alijs explicare, in ea præſertim vrbe, quæ & ante, & poſt accepta religionis Chriſtianæ myſteria, ſummos homines artē eloquentiæ palam profitentes aſpexit: neq;, ſi Cicerones, Victorinos, Auguſtinos auctores proferre non poſſem, cauſſæ quidquam eſſet, cur turpe eſse ducerem, eam docere artem, quæ viam ad orationis laudem cōmuniret. Nam ſi noſtræ rationis veluti fœtus quidam eſt oratio, neq; minus hæc hominū propria, quàm illa cenſetur; cur ijs, qui logici vocantur, glorioſum ſit, rationem ad omnia ſua munera probè fungenda monitis quibuſdam adiuuare; rhetoricis autem doctoribus hominum orationem ad multitudinis animos prudenter tractandos certis præceptis conformare turpe videatur? diſſidiū equidem linguæ, atq; cordis Patt. Religg. quod eloquentiæ pater abſurdum, & inutile verè nominauit, ſemper improbaui: neq; aut eos, qui inflati opinione ſapientiæ eloquentiam cōtemnerent; aut eos, qui inani verborum ſonitu delectati ſapientiam exagitarent, ſatis putaui eſse perfectos: & illam ſummi oratoris, nec a philoſophiæ ſtudio abhorrentis uocem diui-

nam

nam plane iudicaui: compoſitè, & aptè ſine ſententijs dicere inſaniam eſſe: ſententioſè autem ſine verborum & ordine, & modo, infantiam; ſed eiuſmodi tamen infantiam, vt ea qui vtantur, non ſtulti homines haberi poſſint, etiam plerumq; prudentes: Eloquentem verò omnibus oportere ita rebus excellere, vt ei turpe ſit, quidquam aut ſpectari, aut audiri libentius. Hanc ego veram, & germanam eloquentiam puto, quam idem ille grauiſſimo nomine copioſè loquentem ſapientiam nuncupauit. Hæc ex cognitione rerum exiſtit adiuuāte natura, & exercitatione: perficitur autem velut extrema præceptoris manu: vt eam non immeritò quendam quaſi ſapientiæ partum dicere poſſimus. Præclarè illud Horatius, vt alia multa, quod in mentibus omnium, qui copioſè, & ornatè loqui volunt, perpetuò infixum eſſe debet,

Scribendi rectè ſapere eſt & principium, & fons.

Multos ille vel poëtas, vel qui poëtæ videri vellent, quotidie ſcriptitare nō ignorabat, magnarum artium, & doctrinæ ſubtilioris expertes: plenum tamen, & graue carmen, dignum auribus eruditis, niſi ab eo, qui pectus ante compleſſet plurimarum, et maximarum rerum ſcientia, componi non poſſe ſentiebat. Quòd ſi poëta, cuius omne ſtudiū aurium tantum delectationem aucupatur, ſine reconditis, exquiſitisq; diſciplinis non omnino creditur eſſe perfectus; oratorem, qui magis vtilitati ſeruit, quàm voluptati; nec oblectare ſolum audientium animos, ſed quod vult etiā ab eis obtinere,

&

& efficere conatur,quis excellentem eſſe poſſe arbitretur,niſi omnem optimarum artium doctrinam mente fuerit ante complexus? Noc hoc arbitrabatur Platonicus Socrates,qui cum Phædro adoleſcente colloquens, ideo Periclem principem Athenienſium affirmat omnibus alijs dicendi gloria præſtitiſſe, quòd doctorem nactus Anaxagoram, eximium virum,cum ab eo diligenter omnem naturæ ſubtilitatem cognouiſſet, tantum inde,quantum erat opus, ad hoc bene dicendi ſtudium tranſtuliſſet: non princeps, & parens ille Romanæ copiæ,qui ne phyſicorum quidem ignarum eſſe vult oratorem ſuum, vt omnia, cum ſe a cæleſtibus rebus transferet ad humanas, excelſius, magnificentiusq; & dicat, & ſentiat. Illa igitur inanis profluentiæ, & ſtultitiæ loquacis fucata ſpecies,multis verborum quaſi medicamentis oblita; rerum ſucco, & ſanguine, & eo, qui ſanguine diffunditur, colore carens, quam nunc fere ſolam imperiti falsò eloquentiam vocant, omnium eſt irriſione ludenda: hæc hæc præclara eloquentiæ forma, ſpecioſa verbis, admirabilis rebus, quam vnam veteres tam graui, & honeſto nomine dignam putauerunt, ijs, qui plurimum oratione valere ſtudent, adamanda eſt: de qua dum ea dico, quæ hoc tempore, his auditoribus dicenda ſunt: & Romanam iuuentutem adhortor ad patriam, auitamq; latinè dicendi gloriam recuperandam, vos Patt. Religg. oro, & obteſtor, vt qua ſoletis beneuolentia, & humanitate verba mea audiatis. Veſtra

enim eſt, ſi verè loqui volumus, veſtra eſt Romani iuuenes hæc omnis Latinæ copiæ poſſeſſio: quæ, quoniam in eā quaſi caducam, atq; vacuam exteræ nationes permultæ vobis aliud agentibus inuolauerunt, hoc maiori ſtudio vobis aſſerenda, & uindicanda eſt, quòd cum nulli facultati neq; de dignitate, neq; de vtilitate concedat, non difficillime recuperari, & retineri poteſt. Nolim aliter hæc accipi, atq; a me dicuntur. Cogor ita loqui peracerbo quodam animi mei ſenſu, & dolore, quem capio, cum huius ciuitatis excellentem dignitatem, in aliis rebus magna ex parte conſeruatam, in hac vna prope ad nihilum recidiſſe cogito. Græcia quondam & militari virtute, & doctrinæ, atq; eloquentiæ laude florens, cultus, & humanitatis parens habebatur. Secuti ſunt Romani illi veteres, qui vt armorum diſciplina, morum grauitate, vitæ conſtantia Græcis aut pares, aut ſuperiores erant, ſic liberalibus doctrinis, & ornamentis orationis principiò longè inferiores videbantur. Extitit tandem ætas illa, quam huiuſce reip. verè iuuentutem nominare poſſumus: qua ætate, permultis hominibus omne ſuum ſtudium, & operam conferentibus ad artes ingenuas cognoſcendas, cum aliorum, qui in eo vno elaborauerunt, tum vel maximè M. Tullij Ciceronis induſtria, quæ propria fuerat antea gloria Græcorum, ea vel ad Romanos translata fuit, vel communicata certè cum Romanis. quæ tum habuit hæc ciuitas lumina? quos hæc vrbs principes vidit in ſubſellijs, in

roſtris,

roſtris, in curia: quàm ampla, quàm excelſa, quàm magnifica ſpecies orationis in omnibus Reipub. partibus verſata eſt? meminiſtis vos Craſſos, Antonios, Hortenſios, Cicerones, Iulios: quos verò non omnes recordamini, illi non idcirco tacentur, quòd nō egregiè dixerint, ſed quòd aliorum, quos nominaui, ſplendor ipſorum gloriam obſcurarit. Ab hac vrbe velut a corde ſanguis ad omnes corporis partes, ſic latinæ dictionis ornatus ad omnes ciuitates, quæ in poteſtate, ac ditione populi Romani tenebantur, permanauit. Itaq; non e latio ſolum, ſed etiam ex vtraq; Gallia, ex vltima Hiſpania oratores non pauci numerabantur. Verùm vt ab Atticis alij Græci oratores, ſic Latini, ciſalpini, & tranſalpini omnes a Romanis, etiam ſi ceteris rebus pares eſſent, tamen certa quadā voce propria Romani generis, & neſcio quo vrbanitatis colore vincebantur. Poſtea multis, varijsq; caſibus, & luctuoſis oppreſſa repub. qui dies imperandi potentiſſimo populo, idem finem pariter attulit bene dicendi: vos verò, quæ uobis a maioribus eloquentiæ veræ iure veniebat hæreditas, eam hæreditatem omnem, nulla veſtra culpa, ſola humanarum rerum varietate perdidiſtis: At quam hæreditatem prô deum immortalem? qua ſiue copioſè loquendi finem, ſiue vſum ſpectare velimus, neſcio an quidquam in rebus humanis poſſit aut nobilius, aut fructuoſius inueniri. Hoc a me ita dici nemo mirabitur, cuius in animo illa, quam initio depinxi verbis, eloquentiæ pulcherrima

L 2 ſpecies

ſpecies inſidebit. Quid enim eſt oratori propoſitum in dicendo? quónam omnes eius conatus referuntur? quò illa ſpectat animi, & virium tanta contentio? nimirum eo, vt auditorum animos in quamcunq; partem velit, impellat; & efficiat, atq; ingeneret in eorum mentibus perſuaſionem, non eam, quæ a ſubtili, & accurato docendi genere profecta, veram, & exquiſitam rei propoſitæ ſcientiam parit, quam rectè ſentiendi, & ornatè loquendi princeps Plato διδασκαλικὴν *appellat; ſed eam quæ a populari quodam genere dicendi, & probandi orta, opinionem tantùm, & fidem in eorum, qui audiunt, animis gignit, quam ille idem* πιστευτικὴν *conuenienter ipſius naturæ nominauit. Nam ceteræ ſiue facultates, ſiue artes, ſiue ſcientiæ omnia reſecant ad viuum, & quaſcumq; res explicandas ſuſceperunt, eas quàm poſſunt diligentiſſimè, non tam ad multitudinis ingenium, quàm ad ipſarum vim, & naturam accommodatè perſequuntur: in quibus illa vel maxima ſæpe laus eſt, a populari ſententia quàm longiſſime ab eſſe. At eloquentia, quamuis omnibus doctrinæ copijs abundet, ſine quibus inſtrumentum hoc oratoriū perexiguum, atq; mendicū eſt, omnia tamen explanatiùs dicit, & vberiùs, & ad cō munem hominum ſenſum accommodatiùs: in qua nihil eſt vitioſum magis, quàm a communi iudicio, & a vulgari conſuetudine ſermonis abhorrere. Quare magnæ illæ, reconditæq; artes ab orationis copia ſeiunctæ,*

iunctæ,tacita cogitationis voluptate frui poſſunt, & ſuauiſſimis cognitionis epulis, quibus noſter animus maximè paſcitur,inſaturabiliter expleri; ad rerum publicarum vſum in circumfuſa multitndinis corona dignum aliquid & magnitudine ſua,& hominum eruditorum auribus proferre omnino non poſſunt. Audite Romani iuuenes, audite quæſo diligenter; & quæ dicam nunquam e memoria vobis elabantur. Doleo enim interdum, & vehementer angor, vbi video pleroſq; non deprauatè,& corruptè ſolum ipſos de hac tota dicendi facultate iudicare, verùm omnes etiam in eo neruos contendere,vt quo in errore ipſi ſunt, in eundem ceteros inducant. Si quando in veterem, & locupletem domum ingrederemini, refertam auro,argento,ebore,pretioſa veſte,margaritis,gemmis, tabulis pictis, ſignis,omni deniq; apparatu, ornatuq; viſendo;neq; eas res vobis quiſq̃ patefeceret, proferret, ante oculos proponeret, quem ex illa copia fructum, quam voluptatem caperetis? nihilo maiorem imperita multitudo mihi poſſe percipere videtur ex eorum doctrina, qui locupletes rebus,verbis inopes, præclarum illum apparatum, quem inuolutum in pectore tenent, & penitus incluſum, nequeunt in aſpectum hominum,lucemq; proferre. Vidi quẽdam adoleſcens. quo nomine appellem neſcio:ſed vidi quemdam tamẽ, qui in vrbe clariſſima, loco ampliſſimo, frequentiſſimo conuentu,cum ex litteris diuinis graui, & ardenti oratione populi mentes a vitijs deterreri, ad virtutes

inflam-

inflammari oporteret, nihil ferè egit aliud, niſi de tribus ratiocinationum formis ex analyticis Ariſtotelis valde lentè, & faſtidioſè diſputauit. De alio mihi benè noto audiui ex ijs, qui mori, quàm mentiri mallent: proceſſiſſe in publicum cum aliquando rogatu multorum: poſuiſſe quæſtionem e media theologorum ſchola: de ea in vtramq; partem non minus exiliter, & ieiunè, quàm in publico gymnaſio ſolebat, diſſeruiſſe; cuius ego vt ſubtiliorem in illo genere doctrinã, his temporibus præſertim non vtilem modò, verùm etiam neceſſariam, & in docendis theologiæ ſtudioſis acumen ſingulare magnopere admiror; ſic ad multitudinem inſtituendam tenuitatem, & exilitatem orationis non ſatis aptam fuiſſe contendo. quid enim illos perfeciſſe, quid aſſecutos eſſe creditis? hoc vnum, opinor, vt amicos puderet, docti riderent, indocti oſcitarentur. At illi veteres eccleſiæ principes, quorum ſingularem eloquentiam ex ipſorum ſcriptis agnoſcimus, quàm prudenter hominum animos regebant? quantum rerum apparatum, quàm inſignem, quàm uarium, vbi neceſſe erat, ex illis & humanæ, & diuinæ ſapientiæ theſauris depromebant? vt explicabant, ut euoluebant omnia, vt conſtitebant in hominum pæne oculis, & aſpectu? Itaq; nihil erat tam difficile, quod non ſuſciperent; nihil ſuſcipiebant, quod non efficerent dicendo. Vetus eſt quod dicam, ſed paucis, credo, veſtrûm adhuc auditum. Nam qui hæc legunt, ad alia maiora feſtinantes, quæ ipſis videntur minora;

præ-

prætereunt. Cæſarea eſt oppidum in ora Mauritaniæ perantiquum; quo in oppido fuit mos ille quondam patrius, vt certo anni tempore promiſcuè ciues omnes ad impiam cædem, tamquam ad ſtatum, & ſol lemne ſacrificium conuenirent. Cateruam illi vocabant crudelem, nefariumq; ludum: quo in ludo duæ aduerſæ ciuium acies lapidibus inter ſe tanto furore dimicabant, vt omni delectu, ac diſcrimine ſublato, propinqui a propinquis, a liberis parentes, a parentibus liberi non oppugnarentur modò, verùm etiam opprimerentur. Non tulit Auguſtinus barbaram illam, & inauditam immanitatem: qui, vt erat oratione copioſus, atq; grauis, concionem aduocauit: inhumanã conſuetudinem accuſauit vehementer: neq; prius fecit dicendi finem, quàm ex omnium gemitu, fletuq; cognouit, feros audientium animos, & indomitos ad humanitatem, & clementiam fuiſſe reuocatos. quid ergo conſecutum eſt? ille quidem ſui laboris præmium ampliſſimum tulit, Cæſarienſes autem tam immane certamen de ſuæ ciuitatis moribus ſuſtulerunt. Ex quo perſpicitur quantum eloquentia poſſit, cum nuda, & inermis impia ciuium arma compreſſerit, quæ fortè magiſtratus omnes firmiſſimis militum ſepti præſidijs pauliſper reprimere non potuiſſent. Multa generis eiusdem commemorare poſſem, niſi anguſtijs temporis vrgerer: quæ quoniam mihi neceſſario prætermittenda ſunt, videte vos Romani iuuenes quid vobis agendum eſſe exiſtimetis. Si enim popularis hæc perſuaſio

ſuaſio tota eſt oratorum: ſi prudens docti hominis, & eiusdem ornati, grauisq; vox tantam vim habet ad flectendas hominum mentes: quo vos tandem animo, hoc tam lauto, & tam copioſo patrimonio amiſſo, eſſe debetis? quo ſtudio, qua contentione animi, ingenij, virium, omnes eniti decet, ne fruſtra maiores veſtri tantum in eo conſtituendo, & amplificando laborarint? præſertim cum dicendi vſus tam longè, latèq; pateat, vt nullum ferè ſit ab eo vacuum publicum munus: in officijs verò priuatis non parum dominetur. Etenim prudentia ciuilis, quæ totam continet ciuitatis gubernandæ rationem, ex multis, magnisq; facultatibus conſtat; quarum qui ſunt expertes, ij non ſatis idonei cenſentur ad rempub. benè gerendam. Earum autem facultatum, quæ ſcientiæ regendarum ciuitatum veluti comites, & miniſtræ ſeruiunt, omnes vnam hanc eſſe oratoriam confitentur. Ille quidem hoſpes Eleates apud Platonem, perfectum quendam hominem, & ad reipub. procurationem aptum inſtituens, benè dicendi vim, item vt artem imperatoriam, & magno in pretio haberi oportere teſtatur, & cum ſcientia ciuili naturæ quadam cognatione eſſe coniunctam: qui illud etiam adiungit; hanc regiæ facultatis quaſi ſociam, id quod ius eſt perſuadentem, communi quodammodo cum ea conſilio, quæcumq; in ciuitatibus geruntur, gubernare. Neq; Ariſtoteles mihi diſcrepare videtur a ſententia magiſtri: qui cum ſcientias eas, quæ ſummo in bonore ſunt, prudentiæ

ciuili

ciuili dixiſſet eſſe ſubiectas, in earum numero repoſuit ornatè loquendi facultatem. Quid? quòd memoriæ proditum eſt, a Siculis primùm reſpirante libertate ad res per iniuriam ablatas longo interuallo iudicijs repetendas artem eloquentiæ inuentam eſſe; non ſatis declarat, omnem orationis copiam ad officia ciuilia præcipuè pertinere? aſſumpſerunt quidem eam ad ſuas illas eruditiſſimas diſputationes nonnulli philoſophi ſuauitatis cauſſa, vt Academici, vt Peripatetici, quorum olim non ſubtilis magis, & exquiſita, quàm elegans, & polita philoſophandi ratio admirationi fuit: ſed nõ eſſe propriã ipſorum, ex eo cognoſcimus, quòd ſi qui tenuiter iiſdem de rebus, & ieiunè diſſeruerunt, non idcirco minus eos philoſophiæ ſatisfeciſſe credimus, quàm qui ornatiſſimè ſunt locuti, cum nequeat omni laude cumulatus ciuitatis rector exiſtere, niſi multa, & magna ſit ornamenta dicendi conſecutus. Non hic exaggerabo verbis vim ciuilis facultatis, atq; præſtantiam: non dicam id, quod ſcriptores antiqui multi probauerunt, deſidioſæ, & oſcitanti quorumdam ſapientiæ, qui ſola contemplatione veri contenti, ſe ab omnibus muneribus publicis omnino remouerũt, negotioſam hanc, laborioſamq; prudentiam anteponendam eſſe, quæ ſe ad reipub. curam aliquando conuertit: neq; illud ſciſcitabor a vobis, quanti faciendam eloquentiam putetis, cum in ea cui deſeruit, facultate tanta ſit laus, vt omnibus alijs facultatibus, artibus, ſcientijs vna præſit, & quæ reijciendæ, quæ in ciuitate

M reti-

retinendæ, quatenus una quæq; ſit addiſcenda præſcri bat. Hæc omnia præteribo tacitus, dummodo illud intelligatur a vobis, quàm latè pateat vis eloquẽtiæ. Neq; vero locum illum attingam in præſentia, quantùm Athenis olim, quantùm in Aſia, quãtùm Romæ, quantùm in omnibus pacatis, liberisq; ciuitatibus viguerint ſtudia dicendi, cùm omnes partes rerum publicarum eſſent in eloquentiæ tutela. De nobis dumtaxat, hoc eſt, de repub. Chriſtiana vniuerſa quàm breuiſſimè potero perſtringam. Quis non videt concionandi munere & ſalutem omnium, & publicas, priuatasq; religiones maxima ex parte contineri? atqui totum hoc, concionari, quoniam populare eſt, boni oratoris eſſe proprium, neminem eſſe credo tam ignarum rerum, qui neget. Fateor equidem requiri diuinarum, & humanarum rerum exquiſitiſſimam doctrinam, quam nunc illi ſibi ſuo iure vindicant, quos theologos vocamus. verùm illa materiam tantum concionatori ſuppeditat: quam apte deſcribere, & illuſtrare oratione ad multitudinis animos vel reflectendos, vel incitandos, eamq; orationem cum quadam actionis dignitate pronuntiare, eloquentium omnes eſſe dicent, non theologorum. Quocirca ſi multitudinem in concione docere, & mentes hominum pro re modo hùc, modo illùc impellere ſacerdotum ſunt, epiſcoporumq; partes; qui fieri poteſt, vt ſine oratoria facultate quisquã vel ſacerdotis, vel epiſcopi dignitatem, & auctoritatẽ per ſe ipſe tueatur? Legationes vero, quæ vel a ciuitatibus,

tibus, principibus, regibus, imperatoribus, ad Ponti. Maxx. vel ab his ad illos, vel ab illis deniq; inter ipſos de religione, de publicis rebus crebrò mittuntur, poſſunt ne ſine magnis eloquentiæ viribus ſuſtineri? quàm turpe, & propè flagitioſū eſt id, quod plerumq; fieri videmus, ut alijs mandata dentur, ab alijs eadem exponātur? Iam in imperijs, in præfecturis vel militaribus, vel urbanis, quàm graues nonnunquam offenſiones concitantur; quæ dedecora, quæ maculæ ſuſcipiuntur, dum illi, qui præſunt, tamquam mutæ pecudes, ne verbum quidem vnum in cōuentu loqui poßunt? quid de conſultationibus dicā, quæ ſæpe incidunt, aut de ſalute, aut de vtilitate cōmuni? ſi quis eximia præditus prudentia, verbis cōpoſitus, & ornatus in conſilio publicò verſaretur; ſiue de bello, ſiue de pace, ſiue de vectigalibus imponēdis, ſiue de tollendis; ſiue de præmio bonorū, ſiue de improborū ſupplicio deliberaretur; quā ille facilè omnium aliorum, qui non eſſent pares in dicendo, ſententias arbitrio ſuo moderaretur? teſtes ſunt parentes, & propinqui veſtri Romani iuuenes, qui tametſi ea grauitate ſalutē publicā tuentur, quæ maxime decet nobile, & illuſtre apud omnes nationes huius ciuitatis nomen tamē, non dubito, quin aliquando, cū cōſilium communibus de rebus caperetur, eiq; conſilio ipſi intereßent, Demoſthenem aliquem, aut Ciceronē in curia exoptarint. teſtes ſunt ampliſſimi Cardinales, vrbis Romanæ lumina, qui in illo grauiſſimo principum eccleſiæ conſeßu, & ſummo conſilio orbis terræ,

vbi variæ frequenter ſententiæ de Italicis, Germanicis, Gallicis, Hiſpanicisq; rebus agitantur, vnius interdum hominis diſerti verba dominari, regnareq; viderunt. Teſtes ſunt Alpium fauces, & Tridentina mœnia, Concilio œcumenico frequentiſſimo, atq; ſanctiſſimo ſuperioribus annis a Paullo, Iulio, Pio, Pontt. Maxx. deſtinatæ ſedes, quæ in illis acuratiſſimis diſceptationibus de religione, & de publica conſuetudine viuendi, atq; in explicanda ſententia de maximis, grauiſſimisq; rebus quantùm poſſit erudita, & prudens eloquentis hominis vox, & oratio, conſpexerunt. Teſtes deniq; omnes prouinciæ, regna, vrbes; teſtes oẽs gentes, atq; nationes, quæ anguuntur ſæpenumero, & lugent, vbi vinci meliorem ſententiam a deteriore cernunt, & ius ab iniuria magno multorum malo ſuperari propter eloquentium, qui ea poſſint defendere, paucitatem. Magna hæc magna ſunt prorſus, & admiranda munera eloquentiæ, quæ ſi quis, modo non elinguis, a ſe præclarè ſperat poſſe præſtari; quod fieri qua ratione poſſit, non intelligo: ſed ſi quis tamen ſperat, nunquam ſe ad hæc officia perfungenda orationis ornamenta deſideraturum; quid de illis nationibus dicemus, quæ a vera religione diſceſſerunt? an quibus cum agi ſine verborũ, & ſententiarum ſplendore non poteſt, ab ijs, qui loqui neſciat, quidquam impetraturum ſe eſſe confidet? ego verò Patt. religg. magnopere interdum doleo, nos, qui a veritate ſtamus, a falſitatis defenſoribus ſtudio, aſſiduitate, cura, labore, diligentiaq;

tiáq; ſuperari, & cum antiquiſſimæ, ac fideliſſimæ prouinciæ loquaciſſimis hominibus abundent, ad omnia diuina, & humana iura peruertenda, reperiri tam paucos eloquentes viros, qui ſapientis orationis grauitate ſceleratos impiorum conatus aut frangant, aut retardent: quorum ſi magnam copiam in illis terris haberemus, auderem equidem polliceri, breui omnis illas ciuitates ab erroris, & nequitiæ caſtris ad veritatis, & eccleſiaſticæ diſciplinæ ſigna, quæ reliquerunt, eſſe rediturас. Verùm hæc publica: ad priuata veniamus. In menſis moderatorum principum, qui eruditis, ac politis de rebus abſtruſis diſputationibus magis, quàm epularum apparatu delectantur, cui niſi docto oratori palma tribuenda eſt? epiſtolas porrò eorundē nomine de publicis, priuatisq; negotÿs tum ipſorum, tum alienis non poſſe ſcribi niſi a diſertiſſimis viris, vel hoc vnum apertè demonſtrat, quòd neminem unū in hoc genere præſtitiſſe cognouimus, qui non idem plurimum valuerit dicendo. Sæpe obiurgādus eſt aliquis. quæ uis, quæ contentio, quæ verborum, & ſententiarū pondera adhibenda ſunt? admonendus alius. quàm prudenter, quàm artificiosè ſermonis aſperitas monitoris humanitate quadam, & ſuauitate lenienda eſt? alius cohortatione inflammandus. poteſt hoc perfici niſi ab eo, qui ardentes admoueat orationis faces? alleuandus miti conſolatione dolor, animusq; mærens a cogitatione malorum abducendus. quod orationis flumen, quæ varietas in tam difficili re deſideratur?

omitto

omitto gratiarum actiones, gratulationes, petitiones, ex poſtulationes, deprecationes: quæ quantam orationis copiam, quanta eloquentiæ ornamēta requirant, ſciunt qui hæc aliquando, cum tentarint, nunquam tamen, aut difficillimè perficere potuerunt. Nam quòd ad vnum, vel ad paucos, non ad multitudinem hæc agun tur, per magni quidem id refert ad orationis genus deligendum, nequid fiat præter id, quod decet: ad illud autem, ornatè ne ſint, an ſecus agenda, nihil refert. Magnificè nimis Gorgias apud Platonem, & vt ſophiſta dignum erat, glorioſius, quos ægrotos medici ad ducere nullo modo potuiſſent, vt aut potionem ſumerent, aut ſe vrendos, ſecandosq; præberent; eos a ſe facilè non alia quàm oratoria facultate ad omnia & facienda, & ferenda impulſos fuiſſe prædicat. Sed illud nobis hominis exercitati ſermo, detracta iactatione verborum, oſtendit, etiam in circulis, priuatisq; congreſſibus, atq; colloquijs magno eſſe vſui, ſiquis aptè vti ſciat, hanc oratoriam conſuetudinem, rationemq; dicendi. Quòd ſi miniſtra eſt prudentiæ ciuilis eloquentia; & actiones propemodum omnes tum publicæ, tum priuatæ, quamcumq; ſequi malis viam, inſtitutumq; viuendi, ſine dicendi exercitatione iacent: vos Romani iuuenes, quorum hæc præclara facultas velut hæreditaria iure exiſtimatur: qui non modò veſtrā rempub. verùm etiam omnium gentium ſacra, cæremonias, religiones moderari, ac regere debetis, hoc tan tum rerum gerendarum adiumentum negligetis? vos

ne committetis, vt patria, auitaq; poſſeſſio veſtra incuria uobis erepta eſſe videatur: quid tandem eſt, quod vos a ſtudio deterreat? an difficultas: ſi tam difficilis res eßet, vt eam vix pauci de multis poſſent poſt diuturnas exercitationes, & aſſiduum laborem aßequi, tamen in re tam honeſta, & fructuoſa omnes vos laborare & ſudare par eſſet, vt vel unus talis euaderet, quales multos cupimus habere. nunc ea vos habere adiumenta video ad eloquentiam comparandam, vt quiuis veſtrûm, modò ne ſit planè abſurdus, modò ne ſtudium omnino fugiat, & laborē, non difficillimè queat oratorum numerum aliquem obtinere. Ingenia tanta ſunt, quanta me usquam videre memini. vidi autem multa præclara. Latinum ſermonem quis non intelligit, vobis magis proprium, quàm ceteris, & quodammodo naturalem eſſe: præceptores, a quibus non hæc tantum rhetorica præcepta, ſed omniū etiam grauiſſimarum artium doctrinam accipiatis, neq; hîc apud nos, neq; in gymnaſio ſapientiæ vobis deſunt; quod quidem gymnaſium ſingulari PII IIII. Pont. Max. cura, & ſtudio erga bonas artes ad antiquæ diſciplinæ normam reuocari, & doctiſſimorum hominum frequentia, digna urbe Roma celebrari, magnopere gaudemus. Vel noſtris igitur, vel illorum, vel vtrorumq; potius monitis, et exemplis, ſi modò vobis in hoc ſtudio elaborandum eſſe duxeritis, facilè poteritis illam conſequi, de qua initio dixi, eloquentiam. Verumtamen ne quid fortè deſideretis, vt illi, qui iam

aliquò peruenerunt, idem iter ingredientibus & viarũ diuortia, & latronũ pericula demonſtrare ſolent, ne aut longius aberrent, aut occultis inſidijs excipiantur: ſic ego, qui licet eam, quam opto, dicendi copiam nondum aſſecutum eſſe me ſentiam, vt aſſequerer tamen diu, multumq; laboraui, & aliquantò certè longius, quàm vos, in hoc itinere proceſſi, vobis tandem rationem perſequi uolentibus, quà eundem, quid cauendum ſit, paucis ex hoc loco, tamquàm e ſpecula, intento digito diligenter indicabo, ne aut errore viæ decepti, aut falſis quorumdam opinionibus velut ex inſidijs oppreſſi, aut nunquàm, aut ſero queatis quò intenditis peruenire. Et quoniam incorrupta Latini, puriq; ſermonis, omnibus vitijs detractis, integritas quaſi ſolum eſt, & fundamentum oratoris; illa prima debet eſſe cura, vt latine quàm elegantiſſimè, & apertiſſimè loquamini. Deinde quoniam inanis eſt, & deridendus omnis orationis ornatus, niſi ſubſit res digna hominum auribus ab oratore percepta, & cognita; danda eſt opera, vt omnes & diuinas, & humanas diſciplinas adiungatis; verùm ita, ne totam in eis perdiſcendis conteratis ætatem, ſed cognoſcatis modo fontes ipſos, vnde tantũ poſtea, quantum neceſſe erit, hauriatis. Tum peruolutandi ſunt ornatiſſimi quiq; ſcriptores, oratores maximè, quorum lectione veluti pabulo quodam alitur oratio, & exemplis multis, atq; illuſtribus ad imitandum animus informatur. Non verebor aliquid de me ipſo confiteri apud eos, quos optimè inſtitui vehementer

opto. Incideram ego adoleſcens in non optimos magiſtros; a quibus deceptus, contuli me ad eos legendos, & imitãdos, quorum ſimilis nemo, niſi ſit omnino ſtultus, eſſe velit. Ibi cum de recto tramite deflexiſſem, laborabam quãtùm illa ferebat ætas; verùm ab eo, quod mihi propoſueram, longiùs in dies diſcedebam. Tandem errore cognito, redij in viam. omne meum ſtudium ad legendum Ciceronem, & cognoſcendum penitus, conuerti. tùm demum intelligere cœpi, quid ſit compoſitè, & ornatè loqui: tùm primùm illam eloquentiæ, non pigmentis oblitam, fucoq; puerili, ſed veram, ſed naturalis ſucci plenam, & ſuo colore florentem faciem aſpexi. Itaq; tametſi me parum profeciſſe & agnoſco, & fateor; tamen non omnino nihil egiſſe veſtrûm omnium ſtudium, & hodiernus hic concurſus tantus facit vt credam. Quamobrem hunc eundẽ oratorem ita notum vobis eſſe volo, vt & cõmentantibus, & ſcribentibus, & verò etiam agentibus multa de ſcriptis eius, quæ ſequamini, celeriter occurrant. Ne ars quidem eloquentiæ, quæ vulgò traditur, pulchrè, & oratoriè dicere volentibus negligenda eſt: quæ licet eloquentes non faciat ipſa per ſe ſe, tamen huic ſtudio neq; pauca, neq; exigua adiumenta ſuppeditat. Sapienter illud ab eloquentiæ Romanæ principe ſcriptum arbitror; magnis ingenijs præditos quoſdam dicendi copiam ſine ratione aſſequi; ſed artem ducem eſſe certiorem, quàm naturam. Quapropter aſſumenda ſunt rhetorum præcepta: ſed cum ea partim ab an-

tiquiſſimis, & copioſiſſimis hominibus Græcis, Latinisq; litteris illuſtrata fuerint; partim a recentibus, & quaſi minorum gentium ſcriptoribus variè tractetur; illos ego & ſibi, & aliis optimè conſulere ſemper iudicaui, qui ad ſcripta veterum magiſtrorum cognoſcenda penitus incumbunt; nouos, & recentes eatenus legunt, quoad nonnihil adiumenti ad ea intelligenda uideantur afferre. Exorti ſunt enim proximis annis tã in dialecticis, quàm in rhetoricis noui quidam doctrinæ veteris emendatores: quibus cum nihil eſſet aliud propoſitum, niſi principibus, & propè dixerim parentibus omnium diſciplinarum aduerſari; & magnis au ctoribus reprehendendis ſuum adoleſcentulis rudibus, & imperitis ingenium venditare, ſtudio repugnandi longiùs, quàm par erat, prouecti, ſæpe ſine ratione ab ijs, quos defendere debuerant, diſſenſerunt. Legi aliquando, vel inſpexi potius, vnum ex illo grege, qui cũ topica Ciceronis explananda ſuſcepiſſet, præter pauca quædam a Boëtio compilata, nihil, niſi mera cõuicia, bonus interpres afferebat. Hinc proſeminatæ ſunt illæ pueriles opiniones, & abſurdæ, quas nonnulli iam ſolas in ſcholis intolerabili cum arrogantia, & faſtidio pro veriſſimis, certiſſimisq; iactant: benedicere, non perſuadere, finem eſſe oratoris: ſolam elocutionẽ eſſe huius artis, aut elocutionem cum pronunciatione, & actione: ridiculum eſſe nunc quærere numeros in oratione. Videlicet ſtipites repente nos, aut lapides factos eſſe arbitrantur, quos putant ſubito quodam animi

ſtupore

ſtupore omnem eius rei, quæ maximè cognata eſt mẽtibus noſtris, ſenſum amiſiße. Hæc, & alia permulta iſti nobiliſſimorum ſcriptorum inepti correctores inuexerunt; quæ, cum ad eas diſputationes ventum erit, niſi ita falſa eſſe conuicero, ut ne ipſi quidem, ſi adeſſent, inficiari poſſent, nolo cuiuſquam mihi rei fidem in poſterum haberi. Ac videte quantum inter modeſtiam veterum, & iſtorum impudentiam interſit. Socrates apud Platonem, cum ſe audiße Phædrus diceret, non eße oratori neceßarium, quid reuera ius, quid iniuria ſit; quid bonum, quid malum exploratum habere; ſed quid eſſe videatur: tametſi falſam hanc ſententiam erat ipſe refutaturus, quàm non arroganter tamen, quàm non inſolenter de auctoribus locutus eſt? minimè, inquit, reijciendum eſt Phædre, quod a ſapientibus dictum fuiße conſtet, ſed videndum an aliquid dicant. Hippias autem apud eundem, cum omnes veteres ſophiſtas præ ſe contemneret, in eoq; a Socrate illà ipſius propria diſſimulatione facetiſſimè derideretur, cogente natura tamen ſe conſueuiße affirmat priſcos homines, qui ante floruiſſent, laudare magis, quàm præſtantes illa ætate viros, partim viuorum inuidiam verentẽ, partim extimeſcentem iram, & odium mortuorum. Itaq; illi, quamuis falſi fuiſſent aliqua in re ſuperiores, tamen eorum dignitati parcebant; iſti ẽt in ijs, quæ veriſſimè dixerunt, eorum auctoritatem eleuare verbis, atq; infringere conantur: illi propter vetuſtatem etiam ſe inferioribus humaniſſimè ſingularẽ

funeſtis reipub. caſibus amiſſa, floreat rurſus in his veſtris, & maiorum ſedibus, recuperata per uos, & reſtituta: quo quid per deum immortalem vobis ad fructum optabilius, ad exiſtimationem honeſtius, ad hominum famam prædicabilius poteſt accidere? maiorum laudem, obrutam quondam patriæ ruinis, per uos longo interuallo renouari; facultatemq; præclaram, propoſito fine, perſuaſionis popularis effectricem; vſu ſcientiæ ciuilis comitem, & ſociam; omnes in ciuitate tùm publicas, tùm priuatas actiones cum ea moderantem; quæ ad vos velut hæreditario iure veniebat; iam olim communibus omnium gentium cladibus vobis ereptam; veſtra opera, ſtudio, labore, quaſi denuo comparari? quantum laboris, & moleſtiæ veteres illos Romanos vltrò ſuſcepiſſe, & conſtanter ſuſtinuiſſe creditis? quantùm vigilaſſe Ciceronem, quantùm Hortenſium, quantùm ceteros, vt hanc vobis oratoriæ laudis hæreditatem, quàm maximè firmam, ſtabilem, certã, æternam deniq; relinquerent, ſi quomodo poſſent? qui cum legebant, cogitabant, ſcribebant, declamitabant, agebant, illud, opinor, optabant, ſtudij, laboris, gloriæq; ſuæ æmulos poſteros habere. Ergo illi nihil recuſarunt, vt hoc vobis quaſi patrimonium traderent quàm ampliſſimum; vos, vt ablatum vobis & recuperetis, & conſeruetis, hoc, quidquid eſt ſubeundum laboris, refugietis? quàm turpe, quàm ignominioſum eſt, quod illi primi veſtra cauſſa tam ſtudioſè parauerunt; id vos ab illis acceptum, & aduerſis caſibus ademptum,

nolle

nolle recipere, cū poſſitis? ruſticos homines videmus quiduis malle perpeti, quàm auferri ſibi vel ſalinum, vel patellā, vel ſoliū a parentibus, auisq; relictum; vos tam amplā eloquentiæ poſſeſſionē æquo aīo amiſſam patiemini? ſi cui veſtrûm tantulū de patrijs bonis alicuius fraude diminueretur, non vociferaretur? non Prætorem adiret; iudicium poſtularet; volitaret toto foro patronorū, & aduocatorum multitudine ſtipatus; teſtamentorū tabulas proferret; per omnia tribunalia vltrò, citroq; curſitaret; quiduis potius ferret, quā perexiguū quiddā de pecunia patria deperderet: & tantas orationis copias; has eloquentiæ diuitias, non teſtamētorū iure, ſed propagatione ſanguinis vobis a maioribus traditas, direptas, diſſipatas, laceratas ferre poteſtis? videte ne quantā illis gloriā peperit incredibile nouæ laudis acquirendæ ſtudiū, tantū vobis dedecus afferat veteris recuperandæ, & retinendæ negligentia. Ego quidem Romani iuuenes, quoniā hoc mihi hodie onus imponitur, curabo, quantū in me erit, ne qua in re officij mei partes deſiderentur; meamq; operam, quam vnā vobis præſtare poßum, ſtudioſis eloquentiæ nunquam denegabo. vos incūbite, obſecro, incumbite ad ſtudiū dignum ingenio, dignum ætate, dignū ſplendore veſtro, nobilitate patriæ, maiorū gloria; & efficite, vt hi Patt. religg. hi doctiſſimi, eloquentiſſimiq; viri, qui vos audientes præſentia ſua decorare voluerunt, multò aliquando iucundius dicentes, & agentes hac tanta grauitate, & auctoritate cohoneſtent.

FINIS.